

INEES
Introduction to
EU Education for
Secondary Schools

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Priručnik o EU za nastavnike i učenike u srednjim školama

EU Handbook for Secondary Schools

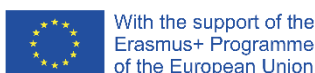
Priručnik o EU za nastavnike i učenike u srednjim školama

EU Handbook for Secondary Schools

PRIRUČNIK O EU ZA NASTAVNIKE I UČENIKE U SREDNJIM ŠKOLAMA

IZDAVAČ:

Visoka poslovna škola strukovnih studija
Vladimira Perića-Valtera 4
Novi Sad

ZA IZDAVAČA:

Dr Jelena Damnjanović, direktor

AUTORI:

Dr Jelena Damnjanović
Dr Nataša Papić-Blagojević, koordinator projekta
Dr Biljana Stankov
Dr Ivana Jošanov-Vrgović
Dr Ana Jovičić Vuković
Dragana Tomašević

ISBN: 978-86-7203-150-8

Novi Sad, februar 2021. god.

Priručnik o EU za nastavnike i učenike u srednjim školama izrađen je u okviru Žan Mone projekta „Uvod u Evropsku uniju: Edukacija u srednjim školama”, broj: 610767-EPP-1-2019-1-RS-EPPJMO-PROJECT, koji je finansirala Evropska unija.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Mатице српске, Нови Сад

061.1EU(035)

PRIRUČNIK o EU za nastavnike i učenike u srednjim školama = EU Handbook for Secondary Schools / Jelena Damnjanović ... [et al.]. - Novi Sad : Visoka poslovna škola strukovnih studija, 2021 (Novi Sad : Futura). - 42 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 50. - Bibliografija.

ISBN 978-86-7203-150-8

1. Дамњановић, Јелена, 1975-
а) Европска унија -- Приручници

COBISS.SR-ID 32304137

Izvor naslovne ilustracije: European Parliament, European Youth Event, [Home - European Youth Event \(europa.eu\)](http://europa.eu)

Podrška Evropske komisije za proizvodnju ove publikacije ne predstavlja odobrenje sadržaja koji odražava samo stavove autora i Komisija ne može biti odgovorna za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njoj.

Sadržaj

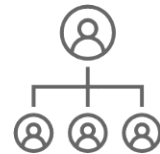
Uvod	4
O INEES projektu	4
Uvod u Evropsku uniju	6
Priroda Evropske unije i razvoj evropskih integracija	8
Ključne institucije Evropske unije	11
SAVET EVROPSKE UNIJE – SAVET MINISTARA	13
EVROPSKA KOMISIJA	15
EVROPSKI PARLAMENT	16
Politika konkurencije Evropske unije	18
OGRANIČENJE KONKURENCIJE.....	21
ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA	22
DRŽAVNA POMOĆ	22
Transport, energetika, telekomunikacije i infrastruktura EU.....	23
EU TRANSPORT.....	23
KLIMATSKA I ENERGETSKA POLITIKA	24
ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE.....	25
Transportna politika Evropske unije	26
Politika telekomunikacionih usluga u EU	27
Energetska unija.....	29
Zajednička poljoprivredna politika Evropske unije.....	30
POSLEDICE ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE.....	32
Republika Srbija kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji.....	33
Obrazovna platforma EUTutor	36
Reference	39

Dr Jelena Damjanović je profesor strukovnih studija i direktor Visoke poslovne škole strukovnih studija u Novom Sadu. Ključne oblasti kojima se profesorka Damjanović bavi u svom naučnoistraživačkom radu odnose se na međunarodnu ekonomiju, Evropsku uniju, transnacionalne korporacije i strane direktne investicije, globalizaciju, međunarodnu trgovinu i konkurenciju.

Kao profesor po pozivu, održala je predavanja na International School of Florence 2013. godine, University of Geneva i City University of Hong Kong 2014. godine. Pored pomenutog, 2000. godine je dobila nagradu Kraljevine Norveške za izuzetna akademska dostignuća, a 2008. godine je bila član radne grupe Ministarstva infrastrukture Republike Srbije za izradu nacrtu Zakona o privlačenju stranih investicija.

Učestvovala je na konferencijama nacionalnog i međunarodnog karaktera i autor je velikog broja radova objavljenih u naučnim i stručnim časopisima. Pored navedenog, autor je i sledećih knjiga i udžbenika: „Međunarodna ekonomija“, „Međunarodno poslovanje“, „Trgovinski menadžment“ i „Srbija i zona slobodne trgovine jugoistočne Evrope“.

Dr Nataša Papić-Blagojević je profesor strukovnih studija i pomoćnik direktora za projekte u Visokoj poslovnoj školi strukovnih studija u Novom Sadu.

Sfera naučnog i istraživačkog interesovanja usmerena je na oblasti ekonomske statistike, visokog obrazovanja i primene statističkih modela u ekonomskim istraživanjima u okviru kojih je objavila preko 50 naučnih i stručnih radova na konferencijama i u časopisima nacionalnog i međunarodnog značaja. Profesorka Papić-Blagojević ima petnaest godina predavačkog iskustva na predmetima koji se izvode na osnovnim i master strukovnim studijama.

Koordinator je Erasmus+ Jean Monnet projekta „Introduction to EU - Education for secondary schools (INEES)“ i član je projektnog tima Erasmus+ KA2 projekta „Professional Development of Vocational Education Teachers in Russia and Serbia with European Practices (PRO-VET)“. Bila je rukovodilac pokrajinskog razvojnoistraživačkog projekta i učesnik u više nacionalnih projekata, kao i u Tempus projektu.

U 2018. godini izabrana je za naučnog saradnika na Institutu za ekonomiku poljoprivrede Beograd. Član je Statističkog društva Vojvodine.

Dr Ivana Jošanov-Vrgović je predavač u Visokoj poslovnoj školi strukovnih studija u Novom Sadu. Autor je velikog broja naučnih radova, aktivan je učesnik brojnih domaćih i međunarodnih konferencija, a takođe je i autor i voditelj brojnih seminara i treninga iz oblasti komunikologije, menadžmenta ljudskih potencijala i organizacionog ponašanja.

U naučnoistraživačkom radu nastoji da dokaže povezanost između različitih aspekata ponašanja pojedinaca, grupa i organizacije i organizacionih performansi, kao i povezanost između kvalitetne prakse upravljanja ljudskim resursima i organizacionih performansi.

Dr Ana Jovičić Vuković je predavač u Visokoj poslovnoj školi strukovnih studija u Novom Sadu na predmetima iz oblasti turizma i menadžmenta. Zahvaljujući akademskom uspehu, bila je stipendista Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Erasmus Mundusa, Fonda za mlade talente, Nemačke službe za akademsku razmenu (DAAD), Austrijske agencije za međunarodnu mobilnost (OEAD), Fondacije Hemofarm i drugih organizacija.

U okviru programa usavršavanja i razmene boravila je na Univerzitetu BOKU u Beču, Univerzitetu u Splitu, Univerzitetu u Trstu, kao i na DID Deutsch Institutu u Berlinu i Minhenu.

Bila je angažovana kao istraživač na nacionalnim, pokrajinskim i Erasmus+ projektima i učesnik različitih programa neformalnog obrazovanja.

Autor je i koautor više od 60 naučnih radova i koautor udžbenika „Menadžment usluga“. Član je Centra za razvoj karijere, marketing tima i Kancelarije za međunarodnu saradnju Visoke poslovne škole strukovnih studija Novi Sad.

U 2017. godini izabrana je za naučnog saradnika na Geografskom institutu „Jovan Cvijić“ SANU u Beogradu.

Dr Biljana Stankov je predavač u Visokoj poslovnoj školi strukovnih studija u Novom Sadu i koordinator za izdavačku delatnost. Osnovne oblasti njenog dosadašnjeg interesovanja i budućeg naučnog usavršavanja su: strane direktne investicije, nacionalna konkurentnost, konkurentnost privrede i preduzeća, Evropska unija, međunarodna ekonomija i ekonomija evropskih integracija.

Organizator je međunarodnih naučnih konferencija i urednik zbornika saopštenja sa konferencija „Economic Development and Competitiveness of European Countries: Achievements-Challenges-Opportunities“ i konferencija „Economic Development and Competitiveness of European Countries: Challenges of Economic Integration“. Kao istraživač je bila angažovana u okviru razvojnoistraživačkog projekta, a trenutno je angažovana i kao administrator i verifikator u okviru Kartona naučnog radnika Vojvodine.

Biljana Stankov je do sada, kao autor ili koautor, učestvovala na više od 40 naučnih konferencija, objavila više od 20 radova u naučnim časopisima i tematskim zbornicima nacionalnog značaja i 3 rada u okviru monografskih studija.

Dragana Tomašević je zaposlena kao asistent u Visokoj poslovnoj školi strukovnih studija u Novom Sadu. Osnovne i master studije je završila na smeru Evropska ekonomija i biznis na Ekonomskom fakultetu u Subotici. Tokom studija je stekla izuzetne kompetencije za razumevanje kako evropske, tako i međunarodne ekonomije, što omogućava i kritičko preispitivanje evropske ekonomije, njenih makro/mikroekonomskih, ekonomsko-političkih, sektorskih i granskih aspekata.

Dragana Tomašević je duži niz godina član marketing tima Visoke poslovne škole strukovnih studija u Novom Sadu, a u novije vreme i član Centra za razvoj karijere i stručnu praksu. Zalaže se za korektnu i otvorenu komunikaciju, kako sa učenicima srednjih škola, tako i sa studentima sa kojima saraduje na vežbama. Autor je velikog broja radova koji su objavljeni na domaćim i međunarodnim konferencijama i u istaknutim časopisima.

Uvod

Priručnik je izrađen kao deo rezultata Žan Mone projekta „Uvod u Evropsku uniju: Edukacija u srednjim školama” čiji je rukovodilac Visoka poslovna škola strukovnih studija u Novom Sadu, a sa ciljem da učenicima srednjih škola pruži neophodno znanje i informacije o EU na sistematizovan, jednostavan i zanimljiv način.

Materijal je pripremljen tako da se može lako implementirati u sadržaje različitih predmeta koji se izučavaju u srednjim školama na teritoriji Republike Srbije. Kao takav, pruža sveobuhvatan pogled na Evropsku uniju kroz sagledavanje prirode i koncepta EU, njenih institucija i vrednosti. Istovremeno, priručnik pruža informacije o ulozi i potencijalnom uticaju pojedinca/građanina na proces pridruživanja EU.

Priručnik je zasnovan na materijalima koji su postavljeni u okviru veb-platfome EUTutor <http://inees.vps.ns.ac.rs/eu-tutor/>, a koja je namenjena edukaciji učenika u srednjim školama, ali i svim drugim zainteresovanim licima. Učenicima je omogućeno da na zabavan način, koristeći sve prednosti e-lekcija, e-kvizova i drugih sadržaja koje nudi veb stranica, prošire postojeća i steknu nova znanja o procesu pridruživanja Srbije EU, institucijama EU, programima podrške EU i drugim aspektima.

O INEES projektu

INEES je akronim Žan Mone projekta pod nazivom „Introduction to EU: Education for Secondary Schools” čija je realizacija predviđena u periodu od 2019. do 2021. god. (<http://inees.vps.ns.ac.rs/>). Projekat je osmišljen kao inovativni metod približavanja procesa evropskih integracija, institucija i mehanizama Evropske unije nastavnicima i učenicima u srednjim školama i, kroz njihovu

međusobnu saradnju i debatu, podizanje svesti celokupnog društva o EU.

Cilj projekta je da se kroz edukaciju nastavnika i učenika obezbedi unapređenje znanja o EU, bolje razumevanje procesa pristupanja Srbije EU i osigura kreiranje i usvajanje novih vrednosti. Preko nastavnika i učenika, glavne poruke biće poslate članovima porodica i društvu u celini i na taj način će se obezbediti aktivno učešće građana, posebno mladih, koji nisu dovoljno uključeni u planiranje i sprovođenje važnih programa na lokalnom i nacionalnom nivou.

U Srbiji su tokom prethodnih godina sprovedena brojna istraživanja na temu Evropske unije, a u fokusu istraživanja bili su mladi. Poslednje istraživanje javnog mnjenja, sprovedeno u martu 2017. godine ukazalo je da postoji minimalni porast podrške evropskim integracijama, uz istovremeno smanjenje spremnosti građana da na referendumu glasaju za pridruživanje.

Rezultati *Istraživanja o informisanosti učenika beogradskih srednjih škola o EU*, koje je 2014. god. sproveo Studentsko udruženje BEUM uz podršku Delegacije Evropske unije u Republici Srbiji i EU info centra, ukazuju na negativne vrednosne stavove srednjoškolaca, postojanje značajnog nivoa evroskepticizma i neinformisanosti, kao i nepostojanje adekvatnog obrazovanja o temama EU i evropskim integracijama. Navedeno ukazuje na neophodnost sprovođenja daljih koraka ka edukaciji učenika srednjih škola o Evropskoj uniji kroz veće uključivanje svih aktera – škola, nevladinih organizacija, vladinih institucija i ostalih edukativnih centara. Takođe, u istraživanju je ukazano i na potrebu za pojačanom frekvencijom vannastavnih, interaktivnih i obrazovnih aktivnosti usmerenih na tematiku EU, s obzirom na manjak znanja iz te oblasti u srednjoškolskom obrazovanju.

Pristupanje Evropskoj uniji je demokratski proces, a građani Srbije će na referendumu doneti konačnu odluku o pristupanju EU. Podstaknuti činjenicom da će mladi, odnosno učenici srednjih škola, biti značajna starosna kategorija koja će na budućem referendumu i odlučivati o ulasku Srbije u EU, nameće se potreba za opštom i kontinuiranom edukacijom srednjoškolaca u ovoj oblasti, sa ciljem oblikovanja stavova mladih, zasnovanih na činjenicama i konkretnim pokazateljima.

U tom smislu, osnovni cilj projekta jeste edukacija nastavnika i učenika u srednjim školama o tematici EU. Nastavnici će nakon seminara predviđenih projektom na jednostavan, zanimljiv i pristupačan način moći da stečena znanja implementiraju u nastavni proces, u okviru oblasti, odnosno konkretnih predmeta koji su im povereni. Na ovaj način mladima će, od strane predavača stručnjaka iz oblasti EU, ali i pojedinaca od poverenja – njihovih nastavnika, biti omogućeno da usvoje nova znanja o evropskim vrednostima i funkcionisanju EU, da im približe proces pristupanja Srbije EU, kao i koristi i uticaje na njihov svakodnevni život. Na ovaj način će se stvoriti uslovi da se tematika EU implementira u nastavni proces bez ispunjavanja formalnih uslova, odnosno bez promena postojećih programa u srednjim školama. Ovakve aktivnosti, kroz povećanje zainteresovanosti nastavnika i učenika, postaće osnov za obogaćivanje srednjoškolskih programa temama EU u budućem periodu.

Kao specifični ciljevi projekta definisani su sledeći:

- diseminacija znanja i informacija o EU usmerena i posebno prilagođena nastavnicima i učenicima srednjih škola, ali i dostupna široj populaciji zainteresovanoj za tematiku EU,

- dobijanje konkretnih informacija o informisanosti i znanju srednjoškolaca o EU i razumevanju procesa pristupanja Srbije EU (rezultati će biti dostupni široj javnosti),
- obučavanje i podizanje svesti nastavnika o značaju i vrednostima EU i njihova motivacija za daljim angažovanjem i predstavljanjem sadržaja učenicima, odnosno bolje informisanje i edukacija srednjoškolaca u Srbiji o EU, kako bi se doprinelo većem razumevanju i podršci procesu pridruživanja Srbije EU,
- informisanje učenika o temama od značaja za EU,
- otvaranje dijaloga između akademske zajednice, predstavnika civilnog društva, kreatora politika srednjoškolskog obrazovanja o prednostima i značaju procesa evropskih integracija i politike proširenja za mlade i uvođenja ovih tema u nastavne programe.

Realizatori projekta su predvideli da specifični ciljevi budu ostvareni kroz: (1) kreiranje edukativne veb-platforme EUTutor koja će uključiti rezultate svih aktivnosti: rezultate istraživanja, elektronske materijale sa seminara, video-lekcije, dokumentaciju aktivnosti i druge relevantne materijale u vezi sa Evropskom unijom; (2) istraživanje nivoa informisanosti o EU, kao i postojećih znanja učenika srednjih škola; (3) kreiranje, organizovanje i sprovođenje seminara „*Na putu ka Evropskoj uniji – izazovi i mogućnosti*” za nastavnike srednjih škola sa teritorije Republike Srbije; (4) održavanje EU Info Dana, koji će biti organizovani u srednjim školama širom Srbije, a u okviru kojih će predavači - stručnjaci iz oblasti Evropske unije informisati učenike o značaju procesa pridruživanja Srbije EU; i (5) organizovanje konferencije na temu „*EU za mlade: izazovi i mogućnosti*”, dostupne za predstavnike društvene zajednice, državnih

organa, nastavnike, učenike, studente, naučnu i stručnu javnost.

Uvod u Evropsku uniju

Ideja o ujedinjenju zemalja Evrope se najčešće vezuje za period koji je usledio nakon Drugog svetskog rata, odnosno period otpočinjanja integracionih procesa u svetu. Mada, samu genezu ujedinjenja evropskog kontinenta možemo pratiti mnogo ranije. Katastrofalne posledice Prvog svetskog rata, a zatim i Drugog svetskog rata, podstakle su evropske zemlje da intenzivnije rade na sopstvenom jačanju i međusobnom ujedinjenju. Prevažadni cilj je bio da se obnovi ratom razorena i veoma oslabljena Evropa. Po okončanju Drugog svetskog rata, pristupilo se osnivanju mnogih međunarodnih institucija, kao što su Ujedinjene nacije, Svetska banka, Međunarodni monetarni fond, čiji je osnovni cilj bio pružanje snažne podrške i podsticaja za obnavljanje privreda i razvoj nacionalnih ekonomija, kao i uspostavljanje stabilnosti u međunarodnoj ekonomiji.

Slika 1. Početak evropskih integracija – više od 70 godina nakon čuvenog govora u Cirihi¹

Winston Čerčil je 1946. godine, u svom čuvenom govoru održanom na Univerzitetu u

Cirihi, izneo ideju o formiranju Sjedinjenih Država Evrope, u okviru kojih će se Evropa razvijati u miru, sigurnosti i slobodi.

Zasedanjem Međuvladine konferencije, juna 1950. godine u Parizu, označen je početak pregovora o stvaranju Evropske zajednice za uglj i čelik. Šest evropskih država: Belgija, Francuska, Nemačka, Italija, Luksemburg i Holandija su aprila 1951. godine u Parizu potpisale Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik koji je stupio na snagu 26. jula 1952. godine. Time je otpočelo njegovo dejstvo za budući pedesetogodišnji period. Ova zajednica je stvorena pre svega radi prevazilaženja istorijskih rivalstava, posebno između Francuske i Nemačke, uz istovremeno podsticanje ekonomskog napretka i razvoja država članica.

1946. godine tokom predavanja na Univerzitetu u Cirihi, Winston Čerčil ističe: *Therefore I say to you: Let Europe arise!*

Naredni koraci na putu ujedinjenja Evrope učinjeni su marta 1957. godine, kada se potpisivanjem Rimskih ugovora osnivaju Evropska ekonomska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju. Tada je integraciji pristupilo prvobitnih šest država: Francuska, Nemačka, Italija, Belgija, Luksemburg i Holandija, čiji je osnovni cilj bio uspostavljanje međusobne ekonomske

¹ Izvor: Politics and International relations.

<https://canterburypolitics.wordpress.com/2016/01/26/the-zurich-speech-70-years-later-the-heritage-of-winston-churchill/>

saradnje koja bi doprinela harmoničnom privrednom razvoju pomenutih država.

Aprila 1965. godine u Briselu je potpisan Ugovor o spajanju (*The Merger Treaty*) kojim su izvršene značajne reforme u pravcu stvaranja jedinstvene institucionalne strukture za tri tada postojeće zajednice: Evropsku zajednicu za uglj i čelik, Evropsku ekonomsku zajednicu i Evropsku zajednicu za atomsku energiju.

Evropski parlament je jula 1981. godine odlučio da oformi ekspertsku komisiju čiji se zadatak odnosio na pripremu ugovora o Evropskoj uniji, na bazi postojećih osnivačkih ugovora. Tada nastaje Jedinostveni evropski akt koji se zvanično potpisuje 28. februara naredne godine u Luksemburgu. Ovim aktom su ustanovljeni amandmani na Ugovor o osnivanju Evropske zajednice i definisana evropska politička saradnja. Takođe, više pažnje se posvećuje i pitanjima istraživanja i razvoja, zaštiti životne sredine, uspostavljanju ekonomske i socijalne kohezije, a nastaju i izmene procesa odlučivanja u organima Zajednice.

VAŽAN PODATAK!

7. februara 1992. godine u Mاستrihtu je potpisan Ugovor o stvaranju Evropske unije.

Prva inicijativa za stvaranje aktuelne Evropske unije je pokrenuta u Mاستrihtu na pregovorima održanim 9. i 10. decembra 1991. godine. Nakon iscrpnih pregovora i brojnih učinjenih kompromisa, u Mاستrihtu je 7. februara 1992. godine potpisan Ugovor o stvaranju Evropske unije, čime su se Evropska ekonomska zajednica, Evropska zajednica za uglj i čelik i Evropska zajednica za atomsku energiju stopile u Evropsku uniju. Ovaj ugovor se, između ostalog, odnosio na stvaranje

stabilne ekonomske i monetarne unije, uvođenje zajedničke valute, postepen prenos nacionalnih suvereniteta u oblasti monetarne i devizne politike na nadležne organe Evropske unije, formiranje zajedničke spoljne i bezbednosne politike, kao i na uspostavljanje bliske saradnje pravosudnih organa.

Ugovorom o stvaranju Evropske unije je prvi put uveden pojam „građanin Unije“, koji je podrazumevao da svi državljani zemalja članica imaju pravo na slobodno kretanje unutar Unije, pravo da biraju predstavnike, kao i da sami budu birani u sastav Evropskog parlamenta, pravo na podnošenje peticija ovom organu, kao i pravo na diplomatsku zaštitu. Slobodno se može reći da je Ugovorom iz Mاستrihta izvršeno konstituisanje Evropske unije kao ekonomske i političke unije.

Prema navedenom, osnivačkim ugovorima Evropske unije smatraju se:

1. Ugovor o Evropskoj zajednici za uglj i čelik,
2. Ugovor o Evropskoj ekonomskoj zajednici,
3. Ugovor o Evropskoj zajednici za atomsku energiju,
4. Ugovor o Evropskoj uniji.

Na zasedanju Evropskog saveta u Kopenhagenu 1993. godine, definisani su uslovi koje države, potencijalne članice Unije, moraju da ispune kako bi postale punopravni članovi. Pomenuti uslovi se odnose na sledeće:

- funkcionalna tržišna privreda,
- poštovanje demokratskog političkog sistema,
- prihvatanje, primena i sprovođenje „acquis communautaire“ (pravna tekovina Evropske unije).

Osnovna svrha zasedanja Međuvladine konferencije u Italiji, marta 1996. godine, bila je revizija Ugovora o Evropskoj uniji.

Nakon toga, u Amsterdamu je 2. oktobra 1997. godine potpisan Ugovor koji je stupio na snagu 1. maja 1999. godine, kojim je došlo do izmena osnivačkih ugovora i precizirano je da broj članova Evropskog parlamenta ne može preći 700 poslanika. Ova izmena je bila ograničavajući faktor daljem proširenju Evropske unije.

Zastava Evropske unije simbolizuje prostranstvo, perfekciju i jedinstvo.

Ugovor iz Nice je potpisan 26. februara 2001. godine, a stupio je na snagu dve godine kasnije, odnosno 1. februara 2003. godine, i doneo je promene u institucionalnoj strukturi Evropske unije, povećao broj pitanja o kojima se može odlučivati kvalifikovanom većinom i naložio proširenje sa tadašnjih 15 na 25 država članica.

Tabela 1. Retrospektivni pregled početnih ugovora i njihovih bitnih izmena

Naziv ugovora	Stupanje na snagu
Pariski ugovor o Evropskoj zajednici za ugalj i čelik	26. juli 1952.
Rimski ugovor o Evropskoj ekonomskoj zajednici	1. januar 1958.
Rimski ugovor o Evropskoj zajednici za atomsku energiju	1. januar 1958.
Jedinstveni evropski akt	1. juli 1987.
Ugovor iz Maastrichta (osnivanje Evropske unije)	1. novembar 1993.
Ugovor iz Amsterdama	1. maj 1999.
Ugovor iz Nice	1. februar 2003.
Lisabonski ugovor	1. decembar 2009.

Iste godine u decembru u Lisabonu je potpisan Ugovor o funkcionisanju Evropske unije kojim je predstavljena nova etapa evropskih integracija.

Prepoznatljivi, jedinstveni simbol Evropske unije jeste njena zastava sa dvanaest zlatnih zvezda koje su kružno poređane na plavoj podlozi.

Slika 2. Zastava Evropske unije – specifičan simbol²

Plava pozadina na zastavi simbolizuje nebesko prostranstvo, dok 12 zvezda koje su kružno poređane i koje se ne dodiruju simbolizuju perfekciju i jedinstvo.

Još 1955. godine Savet Evrope je ovu zastavu izabrao kao svoj zvanični simbol, a 1983. godine predložio Evropskom parlamentu da se taj simbol i usvoji. Pošto su se šefovi država i vlada država članica tadašnje Evropske zajednice složili po ovom pitanju, početkom 1986. godine zastava je prihvaćena kao zvanični simbol koji i danas koriste sve evropske institucije.

Priroda Evropske unije i razvoj evropskih integracija

Evropska unija predstavlja jedan od najrazvijenijih i najuspešnije realizovanih oblika ekonomske i političke integracije u svetu. Postoje različita gledišta na pojam Evropske unije, tako da su u stručnoj literaturi

² Izvor: Evropski pokret u Srbiji.
<http://emins.rs/sr/eu/simboli.html>

prisutne brojne definicije. Prema jednoj od njih, Evropska unija se može definisati kao specifična organizacija evropskih država, koja države članice povezuje na troslojan način:

1. postojanje i saradnja tri evropske zajednice: Evropske zajednice za uglj i čelik, Evropske ekonomske zajednice i Evropske zajednice za atomsku energiju,
2. saradnja i zajedničko vođenje spoljne i bezbednosne politike potvrđivanjem identiteta EU na međunarodnom planu, uspostavljanje zajedničke ekonomske i monetarne unije, stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora bez unutrašnjih granica i jačanje privredne i društvene kohezije među državama članicama,
3. saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, zajedničko i jedinstveno uređivanje pitanja iz pomenutih oblasti, zaključivanje regionalnih multilateralnih međunarodnih ugovora, jedinstveno rešavanje pitanja prelaska granica u Evropskoj uniji, pitanja viza, imigracija, azila i formiranje zajedničke evropske policije za suzbijanje najtežih oblika međunarodnog kriminala vezanog za ratne zločine, promet oružja i droge, kao i finansijske malverzacije.

Različita gledišta u definisanju pojma Evropske unije se uglavnom svode na jedinstven stav da Unija funkcioniše kao:

- federacija u monetarnim odnosima, poljoprivredi, trgovini i zaštiti životne sredine,
- konfederacija u socijalnoj i ekonomskoj politici, zaštiti potrošača i unutrašnjoj politici,

- međunarodna organizacija u spoljnoj politici, pri čemu je glavna oblast na kojoj Evropska unija počiva jedinstveno tržište bazirano na carinskoj uniji, jedinstvenoj moneti, zajedničkoj poljoprivrednoj politici i zajedničkoj politici u oblasti ribarstva.

Države članice putem međusobne saradnje i podrške u ostvarivanju zajedničkih ciljeva istovremeno mogu ostvariti i sopstvene interese i obezbediti rast i razvoj svojih ekonomija.

Suštinu Evropske unije čini postojanje zajedničkog tržišta na kom su uspostavljene četiri velike slobode:

1. sloboda kretanja ljudi,
2. sloboda kretanja kapitala,
3. sloboda kretanja roba,
4. sloboda pružanja usluga.

Slika 3. Četiri slobode u Evropskoj uniji³

Mnogobrojni autori ističu postojanje „institucionalnog trougla“ u strukturi vlasti Evropske unije. Njega čine:

1. Savet Evropske unije, odnosno Savet ministara - reprezentuje države članice,
2. Evropski parlament - predstavlja građane Evropske unije,

³ Izvor: Financial Times.

<https://www.ft.com/content/49dc02dc-c637-11e7-a1d2-6786f39ef675>

3. Evropska komisija - politički nezavisno telo zaduženo za održavanje kolektivnog evropskog interesa.

Evropska unija trenutno ima 27 članica i objedinjuje gotovo 500 miliona ljudi koji se smatraju građanima Unije.

Aprila 1951. godine u Parizu, Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik su potpisale Belgija, Nemačka, Italija, Luksemburg, Francuska i Holandija i time označile početak evropskih integracija.

Prvi pokušaj proširenja Zajednice nastupio je 1961. godine kada je Velika Britanija otpočela pregovore o prijemu. Tadašnji predsednik Francuske Šarl de Gol je u dva navrata podnosio veto i blokirao proces pregovora, navodeći bliske odnose Velike Britanije i SAD-a kao ključnu prepreku. Nakon njegove ostavke 1969. godine, pored ponovne prijave Velike Britanije, prijave podnose i Irska, Danska i Norveška.

Januara 1973. godine pomenute države postaju članice Zajednice, osim Norveške čiji su građani na referendumu odlučili da ne pristupe EU.

ZANIMILJIVOST!

Građani Norveške su u dva navrata, u razmaku od skoro 20 godina, rekli „NE“ pristupanju Evropskoj uniji.

Vojni režimi koji su bili zastupljeni u Grčkoj, Španiji i Portugaliji predstavljali su osnovnu prepreku priključenju ovih zemalja. Prvo Grčka 1981. godine, a zatim i Španija i Portugalija 1986. godine, postaju punopravne članice.

Naredne godine, zvaničnu prijavu za članstvo podnosi Turska koja usled političke i ekonomske nestabilnosti, kao i drugih

specifičnih okolnosti, još uvek nije primljena u članstvo.

Austrija, Finska i Švedska su početkom 1995. godine postale članice Evropske unije i time uvećale ukupan broj članica sa 12 na 15, dok su građani Norveške ponovo rekli „NE“ ulasku u Uniju.

VAŽAN PODATAK!

Zemlje osnivači Evropske unije su Belgija, Nemačka, Italija, Luksemburg, Francuska i Holandija.

Aprila 2003. godine su potpisani sporazumi o prijemu sa 10 zemalja (Estonija, Kipar, Letonija, Litvanija, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija i Češka) koje su od 1. januara 2004. godine postale članice Evropske unije i time obeležile najveće proširenje u dotadašnjoj istoriji Unije.

Ovim proširenjem je dovedena u pitanje sposobnost Evropske unije da efikasno upravlja znatno proširenom „EU porodicom“ koja je tada brojala 25 članova.

Pretposlednje proširenje je nastupilo 2007. godine kada su primljene Rumunija i Bugarska, iako tada nisu ostvarile sve kriterijume, posebno one koji se odnose na pravosuđe, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Poslednje proširenje je realizovano 2013. godine kada je Uniji pristupila Hrvatska.

Sve evropske države koje poštuju principe slobode, demokratije, ljudskih prava i obeležja pravne države mogu postati članice Evropske unije.

Ironičan je bio i češki karikaturista Pavel Matuska u predstavljanju „majke Evrope“, zajedno sa starim, novim i budućim Evropljanima u pozadini.

Slika 4. Peto i najveće proširenje Evropske unije⁴

Tabela 2. Retrospektivni pregled faza proširivanja Evropske unije

Faza	Zemlje	Godina pristupanja
osnivanje	Belgija, Nemačka, Italija, Luksemburg, Francuska i Holandija	1951.
1	Danska, Irska i Velika Britanija	1973.
2	Grčka	1981.
3	Španija i Portugalija	1986.
4	Austrija, Finska i Švedska	1995.
5	Estonija, Kipar, Letonija, Litvanija, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija i Češka	2004.
6	Bugarska i Rumunija	2007.
7	Hrvatska	2013.

Kandidati za članstvo u Evropskoj uniji, trenutno su: Republika Srbija, Severna Makedonija, Turska, Crna Gora i Albanija, dok su potencijalni kandidati za članstvo Bosna i Hercegovina i Kosovo i Metohija⁵.

Na Samitu Evropskog saveta u Kopenhagenu 1993. godine usvojeni su opšti kriterijumi pristupanja (*Copenhagen Criteria*) koje svaka država mora da ispuni u želji da postane punopravna članica Unije. Reč je o sledećim grupama kriterijuma:

- politički (poštovanje ljudskih prava i prava manjina, opredeljenje za liberalnu demokratiju, stabilne institucije i pravnu državu),
- ekonomski (uspostavljanje stabilne tržišne privrede sposobne da se suoči sa konkurencijom na velikom evropskom tržištu),
- pravni (sposobnost da se preuzmu sve obaveze koje proističu iz članstva, pružanje podrške ostvarivanju ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije).

Pomenute grupe kriterijuma su dopunjene na sastanku Evropskog saveta u Madridu 1995. godine uvođenjem administrativnog kriterijuma kojim se nalaže uspostavljanje administrativnih i pravosudnih institucija, koje će usvojiti i efikasno sprovoditi u praksi pravno nasleđe zajednice, tj. „*aquis communautaire*“ (pravna tekovina Evropske unije).

Države kandidati moraju da ulože ogroman napor kako bi ojačale svoje institucionalne okvire i izvršile neophodne reforme. Unija svakako raspolaže nizom različitih instrumenata za podršku i pomoć pomenutim državama i, ukoliko se uspostavi adekvatna komunikacija i saradnja između nadležnih organa Unije i predstavnika država kandidata, konačan cilj postaje veoma realan i ostvariv.

Ključne institucije Evropske unije

Od nastanka Evropske zajednice za ugaj i čelik, pa sve do aktuelnog oblika organizovanja evropskih država, odnosno Evropske unije, struktura vlasti se značajno menjala. Organi vlasti prvobitne Zajednice su bili:

1. Visoka vlast,

⁴ Izvor: Beichelt, T. (2004). *Die Europäische Union nach der Osterweiterung* (Vol. 2551). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

⁵ Pod Rezolucijom UN 1244

2. Savet ministara,
3. Parlament,
4. Sud.

Oni su u proteklih pedeset godina sa svakim novim Ugovorom doživeli značajne reforme. Ključne reforme su se odnosile na sledeće:

- promena strukture vlasti u Uniji,
- nazivi pojedinih organa,
- način njihovog organizovanja,
- obim nadležnosti i
- stepen odgovornosti koji im pripada u procesu realizacije različitih nivoa vlasti.

VAŽAN PODATAK!

Nivoi vlasti u Evropskoj uniji: supranacionalni, nacionalni i subnacionalni.

Današnja Evropska unija je preuzela institucionalni mehanizam od Evropske zajednice sa izvesnim korekcijama koje su podrazumevale:

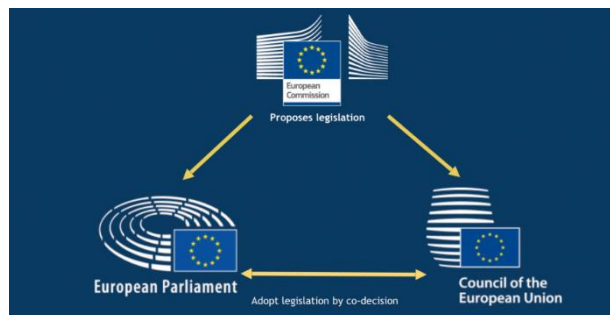
- poveravanje ključne uloge Savetu u ostvarivanju političkih ciljeva,
- poveravanje inicijativne uloge Komisiji i
- poveravanje konsultativne funkcije Parlamentu, uz neposredno učešće samih država članica.

Ključne institucije Evropske unije su: Savet Evropske unije, Evropski parlament i Evropska komisija.

Ključne institucije aktuelne Evropske unije su:

- Savet Evropske unije (*Council of the European Union*),

- Evropski parlament (*European Parliament*),
- Evropska komisija (*European Commission*).

Slika 5. Institucionalni trougao u strukturi vlasti Evropske unije⁶

Supranacionalni ili nadnacionalni nivo vlasti u Evropskoj uniji se odnosi upravo na institucionalni trougao Savet-Parlament-Komisija koji obezbeđuje sprovođenje zakonodavne i izvršne vlasti. Ukoliko delovanje pomenutih institucija dopunimo angažovanjem Evropskog saveta, Evropskog suda pravde, Revizorskog suda i Centralne banke, tada upotpunjujemo sliku supranacionalnog nivoa.

Akteri nacionalnog nivoa vlasti u Evropskoj uniji su sve države članice koje su putem svojih nacionalnih vlada i izabranih predstavnika zastupljene u Savetu Evropske unije i Evropskom savetu.

Subnacionalni nivo vlasti u Evropskoj uniji čine Odbor regija i Odbor za ekonomska i socijalna pitanja, u čijim okvirima se nalaze subnacionalne vlade, uprave, parlamenti ili stranke kao legitimni predstavnici građana Unije. Svi građani država članica biraju svoje predstavnike u Parlamentu na slobodnim, istovremenim, evropskim parlamentarnim izborima.

⁶ Izvor: European Parliament. Liaison Office in Washington DC.

<https://www.europarl.europa.eu/unitedstates/en/eu-us-relations/the-eu-institutions>

U ovakvom sistemu organizovanja vlasti svi zakoni i odluke doneti od strane nadležnih organa Unije imaju potpuno jednaku snagu kao i nacionalni zakoni u državama članicama.

SAVET EVROPSKE UNIJE – SAVET MINISTARA

To je organ koji donosi najznačajnije odluke i zajedno sa Evropskim parlamentom deli zakonodavnu vlast. Predstavlja oblik međuvladine saradnje u procesu kreiranja i sprovođenja politike Unije.

Sedište Saveta je u Briselu, gde se najmanje dva puta godišnje održavaju sastanci na kojima prisustvuju ministri svih država članica Unije. Svaka država ima priliku da predsedava Savetom u trajanju od šest meseci i to prema unapred propisanom abecednom rasporedu. Vlada svake države članice imenuje po jednog predstavnika koji mora biti ministar i posedovati ovlašćenje da istupa u ime svoje zemlje. Bitno je naglasiti da pored pomenutih članova u sastav Saveta ulazi i predsednik Evropske komisije. Ovo telo je nesumnjivo najuticajnija institucija zato što su njeni članovi lideri svojih zemalja.

CONSILIUM

Slika 6. Obeležje Saveta Evropske unije – Saveta ministara⁷

Savet nije stalno telo, već se njegov sastav menja, i to u zavisnosti od pitanja koja su na dnevnom redu aktuelnog sastanka. Ukoliko se, recimo, raspravlja o pitanjima vezanim za

poljoprivredu, logično je da će sastanku prisustvovati ministri poljoprivrede, a ukoliko se raspravlja o finansijskim pitanjima, tada će se sastati ministri finansija svih država članica. Savet ima dvojaku ulogu:

1. koordinator nacionalnih politika država članica i
2. donosilac najvažnijih akata Evropske unije.

ZANIMJIVOST!

Savet Evropske unije je najuticajnija institucija zato što su njeni članovi lideri svojih zemalja.

Zajedno sa Parlamentom, Savet deli zakonodavnu vlast i nadležan je za donošenje svih bitnih odluka vezanih za budžet Unije.

Takođe, u saradnji sa Parlamentom, a na predlog Komisije, donosi mnogobrojne pravne akte koje možemo klasifikovati u četiri grupe:

1. propisi - obavezni i opšti akti,
2. direktive - obavezujući pravni akti,
3. odluke - obavezujući za one subjekte na koje se odnose,
4. preporuke i mišljenja - neobavezujući karakter.

Najveći broj odluka na sednicama Saveta se donosi kvalifikovanom većinom glasova, što podrazumeva da sastanku prisustvuje određeni broj predstavnika država članica koji svojim glasovima formiraju propisani minimum. Jedino u tom slučaju se doneta odluka može smatrati pravosnažnom.

⁷ Izvor: European Council - Council of the European Union.

Tabela 3. Glasačka struktura u Savetu Evropske unije određena prema veličini populacije zemalja članica⁸

Države članice	% stanovništva ⁹
Nemačka	18,54
Francuska	14,98
Italija	13,65
Španija	10,49
Poljska	8,49
Rumunija	4,34
Holandija	3,89
Belgija	2,56
Grčka	2,40
Češka	2,35
Portugalija	2,30
Švedska	2,29
Mađarska	2,18
Austrija	1,98
Bugarska	1,56
Danska	1,30
Finska	1,23
Slovačka	1,22
Irska	1,10
Litvanija	0,62
Slovenija	0,47
Letonija	0,43
Estonija	0,30
Kipar	0,20
Luksemburg	0,14
Malta	0,11

Svaka država članica ima pravo na određeni broj glasova koji je utvrđen srazmerno veličini njene populacije.

VAŽAN PODATAK!

Savet Evropske unije (Savet ministara) je organ koji donosi najznačajnije odluke i zajedno sa Evropskim parlamentom deli zakonodavnu vlast u Evropskoj uniji.

Za donošenje konačne odluke neophodno je uspostaviti ravnotežu u glasovima, odnosno srazmeru u zastupljenosti glasova „velikih“, „srednjih“ i „malih“ članica. Ukoliko je reč o pitanjima vezanim za regulisanje i kompletiranje unutrašnjeg tržišta, odluke će se sigurno donositi kvalifikovanom većinom. U slučaju da se radi o izuzetno značajnim oblastima, kao što su ustavna pitanja, formiranje nove zajedničke politike, prijem novih članica u Uniju i slično, tada se odluke moraju donositi jednoglasno.

Neke od ključnih aktivnosti Saveta Evropske unije su:

- u saradnji sa Parlamentom i Komisijom utiče na sprovođenje zakonodavne i izvršne vlasti,
- doprinosi kvalitetnom funkcionisanju i daljem razvoju Unije,
- podstiče ostvarivanje zajedničkih i pojedinačnih ciljeva zemalja članica,
- neposredno doprinosi i realizaciji pojedinačnih, sektorskih politika u sistemu zajedničke ekonomske politike Evropske unije.

⁸ Izvor: European Council - Council of the European Union.

<https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>

⁹ **Kvalifikovana većina je 65% stanovništva (55% država članica), a pojačana kvalifikovana većina je 72% država članica.**

EVROPSKA KOMISIJA

Evropska komisija ima veoma značajnu ulogu u institucionalnom sistemu Evropske unije jer objedinjuje izvršnu, nadzornu i legislativnu funkciju. Sedište joj je u Briselu i u njen sastav ulazi 27 članova, tj. komesara koje imenuju države članice.

VAŽAN PODATAK!

Evropska komisija objedinjuje izvršnu, nadzornu i legislativnu funkciju u institucionalnom sistemu Evropske unije.

Pored imenovanja komesara od strane država članica Unije, za konačan izbor komesara je neophodna i prethodna saglasnost Evropskog parlamenta. Mandat komesara traje pet godina i među njima se biraju predsednik i potpredsednici Komisije. Izabrani komesari se ugovorom obavezuju da će profesionalno i savesno raditi na ostvarivanju ključnih ciljeva Evropske unije i ni u kom slučaju njihov opoziv ne mogu pokrenuti predstavnici matične zemlje.

Slika 7. Obeležje Evropske komisije¹⁰

Predsednika Komisije bira Savet, a za smenu komesara je nadležan Parlament. Komisija se može smeniti samo u celini, tj. svi njeni članovi odjednom, mada se takva situacija u dugogodišnjoj praksi funkcionisanja ove institucije još uvek nije dogodila. Sastanci

Komisije se uglavnom održavaju jednom nedeljno i svaki komesar je nadležan za rešavanje pitanja iz jedne ili više oblasti funkcionisanja Evropske unije. Ključne kvalifikacije za članstvo u Komisiji su nacionalnost, stručnost i nezavisnost, a svaki izabrani komesar je samostalan u svom radu i nikako nije vezan stavovima zemlje porekla.

Osnovni zadatak Komisije je da omogući, prati i kontroliše sprovođenje zakona Evropske unije, i to na nivou svih država članica i evropskih institucija. Ona deluje kao potpuno politički nezavisna institucija koja, pre svega, vodi računa o zaštiti interesa Unije kao celine, bez mogućnosti mešanja i uticaja predstavnika pojedinih nacionalnih vlasti.

Evropsku komisiju čini politički „kolegijum“ 27 komesara (po jedan iz svake države članice), kao i birokratija sačinjena od više generalnih direktorata i drugih administrativnih službi. Komisija je odgovorna za pokretanje predloga javnih politika i praćenje procesa sprovođenja tih politika nakon njihovog usvajanja, te stoga predstavlja glavni izvršni organ Evropske unije. Komisija ima sledeće osnovne nadležnosti:

- nadzor nad primenom komunitarnog prava,
- donošenje pravnih akata,
- legislativna inicijativa,
- spoljni odnosi.

Prioriteti Evropske komisije, kojom predsedava Ursula fon der Lajen, u periodu od 2019. do 2024. godine se odnose na sledeće:

- evropski zeleni plan - težnja da se postane prvi klimatski neutralni kontinent,
- privređivanje u interesu građana - zalaganje za socijalnu pravdu i prosperitet,

¹⁰ Izvor: European Commission.
https://ec.europa.eu/info/index_en

- spremnost za digitalno doba - jačanje uloge građana sa novom generacijom tehnologija,
- podrška evropskom načinu života - zaštita naših građana i vrednosti,
- snažnija Evropa u svetu - jačanje odgovornog globalnog vođstva,
- podsticanje evropske demokratije - negovanje, zaštita i jačanje demokratije.

ZANIMLIVOST!

Aktuelna predsednica Evropske komisije Ursula fon der Lajen je prva žena na toj funkciji.

EVROPSKI PARLAMENT

Pariskim ugovorom, koji je potpisan 1951. godine, ustanovljena je Parlamentarna skupština ili takozvana Zajednička skupština kao jedan od organa Evropske unije, koja kasnije menja ime u Evropski parlament. Osim načina biranja članova Parlamenta, bitna razlika između aktuelnog i nekadašnjeg Parlamenta je, pre svega, u njegovim ovlašćenjima. Naime, Parlament ranije nije imao nadležnosti u domenu odobravanja pravnih propisa, već je njegova uloga bila samo savetodavne prirode. U to vreme, jedini zakonodavac je bio Savet ministara, a Parlament je samo davao mišljenje koje nije bilo obavezujuće. U takvim situacijama, u postupku konstituisanja novog ili izmena nekog od postojećih ugovora, danas se obavezno traži mišljenje Evropskog parlamenta.

Ugovorom iz Brisela, koji je potpisan 1975. godine, Parlament je stekao pravo kontrole završnih računa Evropske unije na kraju svake godine, kao i pravo da proceni da li je Komisija promišljeno i ispravno trošila budžet Unije.

Kasnije, odredbama Jedinog evropskog akta potpisanog 1986. godine, zahteva se prethodno odobrenje i saglasnost Parlamenta pri svakom proširivanju Evropske unije i prijemu novih država u članstvo.

Slika 8. Obeležje Evropskog parlamenta¹¹

Zatim, Ugovorom iz Amsterdama, koji je potpisan 1997. godine, Parlamentu je data jača pozicija u zakonodavnom postupku, gde u saradnji sa Savetom učestvuje u donošenju odluka u vezi sa svim područjima koja su predmet prava Evropske unije (zaštita potrošača, mobilnost radnika u druge zemlje, pitanja vezana za ekologiju, i mnoga druga). Poslednji, Lisabonski ugovor, koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine, značajno je ojačao uticaj i podstakao moć Evropskog parlamenta. Lisabonskim ugovorom proširuju se nadležnosti Parlamenta, naročito u domenu postupka saodlučivanja sa Savetom, na brojne oblasti, među kojima su i budžet Evropske unije, izdvajanja za zajedničku poljoprivrednu politiku (gde Parlament ranije nije imao veliku moć odlučivanja), kao i politika trećeg stuba (pravosuđe i unutrašnji poslovi). Evropski parlament takođe dobija i važniju ulogu u postupku revizije Ugovora, kao i u izboru najviših predstavnika Unije. Ugovorom iz Lisabona je data i veća odgovornost nacionalnim parlamentima u sprovođenju zajedničke evropske politike, građanima Evropske unije je omogućena veća

¹¹ Izvor: European Commission.

https://ec.europa.eu/info/index_en

inicijativa, a Parlament dobija odlučujuću ulogu u izboru predsednika Evropske komisije.

Evropski parlament je izuzetno važan organ u institucionalnoj strukturi Evropske unije i možemo reći da njegova moć proizilazi iz delegiranih ovlašćenja koja su sistematizovana u tri grupe:

1. zakonodavna,
2. budžetska i
3. kontrolna.

Bitno je naglasiti već prethodno pomenuto, da Parlament nema pravo samostalnog donošenja pravnih akata Evropske unije, već se njegovo učešće u zakonodavnoj proceduri zasniva na manjem ili većem uticaju na akte koje donosi Savet. Evropski parlament je jedina institucija čije članove biraju građani na legitimnim izborima u svakoj državi članici.

Odnos između Saveta i Parlamenta se realizuje sprovođenjem tri vrste postupaka:

1. postupak savetovanja (*assent/consent procedure*) uveden Rimskim ugovorom,
2. postupak saradnje (*cooperation procedure*) uveden Jedinstvenim evropskim aktom,
3. postupak saodlučivanja (*codecision procedure*) uveden Ugovorom iz Matrihta.

Prvobitno, članovi Parlamenta su bili imenovani od strane nacionalnih parlamenata država članica, pa je Aktom o neposrednim izborima, donetim 1976. godine, predviđeno da članove Parlamenta biraju državljani zemalja članica neposredno, na izborima koji se održavaju istovremeno i po jedinstvenom postupku. Parlamentarni izbori se održavaju svake pete godine i pri tom države članice imaju potpunu slobodu odlučivanja o formi organizovanja izbora, ali su obavezne da poštuju jednaka, demokratska, opšta pravila koja podrazumevaju jednakost polova i tajnost glasanja. Donja starosna granica za

glasače iznosi 18 godina, sa izuzetkom Austrije gde je granica 16 godina.

Najvažniji zajednički principi kojima se regulišu evropski parlamentarni izbori su:

- direktno, univerzalno pravo glasa,
- proporcionalna zastupljenost,
- petogodišnji, obnovljivi mandat.

Svaka država članica ima tačno utvrđen broj poslaničkih mesta koji se do sada kretao od minimalnih 6 ka maksimalnih 99 mesta. Postoji sedam različitih parlamentarnih, političkih grupacija, od kojih se dve posebno ističu po svojoj veličini: Grupa Evropske narodne partije i Progresivni savez socijalista i demokrata. Parlament je pokretačka snaga politike Evropske unije. Parlament je mesto gde se susreću i mešaju politički i nacionalni stavovi svih država članica. Otuda se upravo tu rađaju mnoge političke inicijative.

Predsednik Evropskog parlamenta se bira na obnovljivi mandat od dve i po godine, odnosno polovinu mandata poslanika, sa osnovnim zadatkom da predstavlja Parlament u pravnim poslovima, spoljnim odnosima, kao i u odnosima sa ostalim institucijama Evropske unije. Predsednik mora i sam biti član Parlamenta, a biraju ga svi ostali članovi.

U cilju pripreme i organizovanja rada na plenarnim zasedanjima Parlamenta, poslanici su podeljeni u nekoliko specijalizovanih stalnih odbora. Pored stalnih odbora, u organizacionoj strukturi Parlamenta prisutni su još i posebni odbori, istražni odbori i odbori usaglašavanja. U Evropskom parlamentu postoji 20 stalnih odbora, sačinjenih od 24 do 76 članova Parlamenta koji se sastaju u Briselu, jednom ili dva puta mesečno, i pri tom se sve njihove rasprave održavaju javno.

Delegacije Evropskog parlamenta se bave održavanjem odnosa i razmenom informacija sa nacionalnim parlamentima onih država koje nisu članice Evropske unije. Na taj način,

slučaja, konkurentnim se smatra ono preduzeće koje može da stvara profit, a da ni na jedan način ne bude zaštićeno i/ili subvencionisano. Robe i usluge jedne zemlje se smatraju međunarodno konkurentnim ukoliko mogu da podnesu konkurenciju na svetskom tržištu, a da istovremeno građani te zemlje zadrže isti ili povećaju svoj prosečni životni standard.

Konkurentnost roba i usluga jedne zemlje se može povećati obezvređivanjem domaće valute i/ili smanjenjem nivoa zarada. Međutim, najboljim načinom za povećanje konkurentnosti smatra se porast produktivnosti.

S obzirom na to da je konkurentnost veoma dinamična pojava, ona se ne vezuje samo za udeo na tržištu, nego i za relativan rast produktivnosti, inovacije, istraživanje i razvoj, veličinu i kvalitet akcijskog kapitala, mobilnost resursa, operativnu kontrolu, uspeh u izmeštanju nerazvijenih sektora poslovanja, obrazovanje rukovodstva, obučavanje radne snage, podsticaje i slično.

Inovacije – jedan od značajnih izvora konkurentnosti.

Inovacije se smatraju jednim od izvora konkurentnosti. Inovacija najčešće utiče na promenu kombinacije faktora koji se koriste u proizvodnji i/ili potrošnji roba i usluga. Inovacija obično dovodi do smanjenja potrebne količine faktora za proizvodnju robe ili pružanje usluge. Razvoj inovacije se posmatra kroz nekoliko faza: pronalazak (otkriće nečeg novog), inovacija (komercijalna upotreba pronalaska) i širenje.

Slika 10. Simbolički prikaz inovacija¹³

Kompanija koja želi da sačuva i unapredi sopstveni položaj na tržištu mora da se posveti inoviranju i, usled novih okolnosti, da uvede nove tehnologije, kao i nove vrste proizvoda i usluga, jer će jedino u tom slučaju doći do povećanja efikasnosti.

Inovacije konstantno utiču na promenu načina kombinovanja faktora u procesu proizvodnje, tj. proizvodne tehnologije. Ove promene mogu se kretati od beznačajnih do revolucionarnih, te mogu imati sledeća četiri nivoa:

1. **rastuće inovacije** - svaka pojedinačna inovacija je mala, ali je zato njihov kumulativni efekat veliki,
2. **radikalne inovacije** - nepovezani (prekinuti) događaji, kao što je razvoj novog (npr. plastičnog) materijala ili novog izvora energije,
3. **promene tehnološkog sistema** - utiču na jedan privredni sektor i proizvodne industrije unutar njega,
4. **tehnološka revolucija** - menja celokupnu tehnoekonomsku paradigmu.

Razlozi za spoljašnje otvaranje EU u cilju jačanja konkurencije su mnogobrojni, mada se

¹³ Izvor: Internet ogledalo.

<http://ogledalo.rs/inovacije-putem-podataka-predvidite-buducnost-izmislijajuci-je/>

posebno ističu dva razloga. Prvi govori o tome da je unutrašnja trgovina EU uglavnom trgovina diferenciranim proizvodima, a drugi da se deo unutrašnje trgovine odvija između filijala jedne transnacionalne korporacije.

ZANIMLJIVOST!

Politika konkurencije Evropske unije predstavlja spoj dva suprotna podsticaja.

Politika konkurencije EU predstavlja spoj dva suprotna podsticaja:

- 1. Zalaganje za koncentraciju poslovanja** - dovodi do racionalizacije proizvodnje i stvaranja koristi od ekonomije obima.
- 2. Politika protiv trustova** - sprečava monopolizaciju, i kroz povećavanje konkurencije istovremeno povećava blagostanje. Politikom konkurencije se ne štite pojedinačni konkurenti, već sam proces konkurencije.

VAŽAN PODATAK!

Evropska komisija se bavi davanjem odgovora na pitanje: Da li je došlo do narušavanja konkurencije na zajedničkom tržištu Evropske unije?

Ugovor iz Rima je posebno posvećen regulisanju funkcionisanja zajedničkog tržišta i politici konkurencije Evropske unije. Prema odredbama Ugovora iz Rima, ne bi trebalo da postoje barijere ka unutrašnjoj trgovini, a upravo član 3. ovog Ugovora govori o postojanju četiri velike slobode na zajedničkom tržištu: sloboda kretanja robe,

pružanja usluga, kretanja ljudi i cirkulacije kapitala. Odredbe o nacionalnom porezu ne smeju diskriminisati robu koja potiče iz ostalih država članica EU, niti se toleriše bilo kakva diskriminacija na osnovu nacionalne pripadnosti. Unutrašnje tržište EU je definisano kao oblast bez unutrašnjih granica, u okviru koje je garantovano slobodno kretanje roba, ljudi, usluga i kapitala. Upravo ova odredba trebalo je da ukine nekarinske barijere na unutrašnju trgovinu i obezbedi veoma liberalna pravila konkurencije za stanovnike EU. Uz to, prema odredbama Ugovora iz Rima zahteva se, kako od Unije, tako i od zemalja članica, da obezbede neophodne uslove za konkurentnost evropske industrije.

EU competition policy in action

COMP in ACTION

Slika 11. Publikacija Evropske komisije o politici konkurencije Evropske unije¹⁴

Evropska unija je kreirala sopstvena pravila ponašanja na zajedničkom tržištu koja se odnose na:

- ograničenje konkurencije – regulisano članom 85. Ugovora iz Rima,

¹⁴ Izvor: Publication office of the European Union.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/>

[/publication/b11a5d15-c5ca-11e7-9b01-01aa75ed71a1](https://publication/b11a5d15-c5ca-11e7-9b01-01aa75ed71a1)

- zloupotrebu dominantnih položaja – regulisano članom 86. Ugovora iz Rima,
- državnu pomoć – regulisano članom 92. Ugovora iz Rima.

OGRAIČENJE KONKURENCIJE

Članom 85. Ugovora iz Rima zabranjuju se „kao nekompatibilni (nesaglasni) sa zajedničkim tržištem“ svi eksplicitni i implicitni, kao i horizontalni i vertikalni sporazumi (tajni dogovori) između preduzeća, koji mogu imati negativan uticaj na unutrašnju trgovinu EU „i čiji je predmet ili cilj sprečavanje, ograničenje ili iskrivljavanje konkurencije na zajedničkom tržištu“, osim ukoliko ne postoji prethodno odobrenje Evropske komisije.

Privatne prakse koje, prema ovom članu Ugovora, utiču na ograničavanje konkurencije odnose se na sledeće:

- direktno ili indirektno određivanje cena i ostalih uslova razmene,
- ograničenje ili kontrola proizvodnje, tržišta, tehničkog razvoja ili ulaganja,
- podela tržišta,
- primena nejednakih uslova prema različitim klijentima kada su u pitanju iste transakcije,
- spajanje ugovora koji nisu direktno povezani sa predmetnim transakcijama.

Međutim, već neko vreme se primećuje, barem u manjim zemljama evropskog kontinenta, da postoji izvesna potreba za koncentracijom poslovanja. Prema tome, članom 85. Ugovora iz Rima se utvrđuju izuzeci od opštih pravila konkurencije. Recimo, određeni dogovor, odluka ili praksa mogu biti proglašeni saglasnim sa zajedničkim tržištem Evropske unije ukoliko doprinose poboljšanju proizvodnje ili distribucije robe, ili promovisanju ekonomskog i tehničkog

napretka, a da „istovremeno obezbeđuju potrošačima fer udeo u dobiti koja sledi“.

Uzimajući u obzir znatan broj merdžera i akvizicija (spajanja i pripajanja preduzeća) na zajedničkom tržištu Evropske unije, može se reći da je porastao stepen koncentracije u EU. Na osnovu ovog povećanja, može se povećati i konkurencija na unutrašnjem tržištu EU, kao i u inostranstvu, kroz racionalizaciju proizvodnje i ekonomije obima. U isto vreme, povećana koncentracija preduzeća može ograničiti konkurenciju. Kontrola udruživanja i akvizicije preduzeća unutar EU je poverena Evropskoj komisiji. Ovaj postupak je veoma brz (većina slučajeva se rešava u roku od mesec dana) i fleksibilan, zahvaljujući tome što je upravo Evropska komisija jedino nadležno telo koje donosi konačne odluke u ovom procesu, što ipak, sa druge strane, može umanjiti transparentnost procesa. Komisija može da odobri fuziju preduzeća, da je izmeni postavljajući određene uslove ili da je spreči. Iako je postupak EU pojednostavljen, on ima bar jednu slabost: nedostatak transparentnosti.

Da bi se odobrilo izuzimanje od opštih pravila konkurencije EU, određeno preduzeće mora dokazati da prednosti koje proizlaze iz dogovora sa drugim preduzećem (preduzećima) prevazilaze štetne efekte po konkurenciju. Preduzeća moraju dokazati Komisiji da poslovni dogovor unapređuje proizvodnju i/ili distribuciju robe i da obezbeđuje ili potpomaže tehnološki napredak. Pored navedenog, u opisanom procesu je neophodno da se jedan deo („fer udeo“) dobiti koja nastaje u pomenutim okolnostima prenese na krajnje potrošače.

Važno je napomenuti da se pravila konkurencije na zajedničkom tržištu Evropske unije ne odnose samo na pismene dogovore između preduzeća, već i na prećutne sporazume.

ZLOUPOTREBA DOMINANTNOG POLOŽAJA

Prethodno je pomenuto da se članom 86. Ugovora iz Rima regulišu sva pitanja u vezi sa dominantnim položajom na zajedničkom tržištu Evropske unije. Veoma je važno istaći da se ovim članom ne zabranjuje posedovanje dominantnog položaja (u vidu monopola ili monopsona), već je strogo zabranjena njegova zloupotreba.

Određeno preduzeće može ostvariti dominantan položaj na tržištu na neki od sledećih načina:

- Preduzeće može posedovati veštine inoviranja ne samo za proizvode (robe/usluge), već i za oblast rukovođenja i planiranja;
- Dominantan položaj na tržištu može se postići putem merdžera i akvizicija preduzeća;
- Preduzeće može postići ili čuvati svoj dominantan položaj kroz prakse anti-konkurentnog poslovanja;
- Dominantan položaj se može ostvariti i kroz konkurentnu i riskantnu politiku utvrđivanja cena;
- Određena preduzeća mogu početi da dominiraju tržištem ukoliko im državne vlasti dodele takvu licencu. Primeri se mogu naći u „prirodnim“ monopolima, kao što su komunalne usluge (snabdevanje vodom, gasom, električnom energijom, zatim poštanske usluge, železnički transport i sl.).

Evropska komisija se bavi davanjem odgovora na pitanje da li je došlo do narušavanja konkurencije na zajedničkom tržištu Evropske unije usled zloupotrebe dominantnog položaja. U tom postupku, Evropska komisija prvo utvrđuje postojanje dominantnog položaja, zatim osnove njegove zloupotrebe (u domenu određivanja cena ili kontrole

proizvodnje i distribucije) i nastanak negativnog uticaja na razmenu između zemalja članica Evropske unije.

DRŽAVNA POMOĆ

Zabrana dodeljivanja svakog oblika pomoći, kojom bi se ugrozila konkurencija ili bi se samo nazirala pretnja ugrožavanju konkurencije među zemljama članicama Evropske unije, regulisana je članom 92. Ugovora iz Rima. Ovim članom je predviđeno da se pomenuto ne odnosi na pomoć koja se daje u vidu podrške preduzećima, zatim na pomoć koja se odobrava za proizvodnju roba i usluga koje ne ulaze u strukturu unutrašnje trgovine EU (misli se na lokalnu potrošnju), kao ni na pomoć za izvoz van granica EU.

Pomoć koja je kompatibilna sa određenim odredbama Ugovora iz Rima je ona koja se pruža pojedincima u socijalne svrhe i na nediskriminatornoj osnovi, kao i pomoć koja se odobrava ugroženim regionima u okviru EU. Sve vrste pomoći koje se dodeljuju kao podrška projektima koji su od interesa za Evropsku uniju, kao i one koje se odobravaju za podsticanje regionalnog razvoja pojedinih područja u kojima je životni standard stanovništva izuzetno nizak, smatraju se saglasnim sa odredbama Ugovora iz Rima.

Savet ministara Evropske unije (na osnovu predloga Evropske komisije) ima diskreciono pravo da, u određenim okolnostima, napravi izuzetak i da donese odluku o tome da i neke druge vrste pomoći mogu biti saglasne sa pravilima EU. Pomenuto se pretežno odnosi na one vrste pomoći koje su namenjene malim i srednjim preduzećima, zaštiti životne sredine, promovisanju nacionalne kulture, ublažavanju ozbiljnih poremećaja u nacionalnoj privredi i dr.

Transport, energetika, telekomunikacije i infrastruktura EU

EU TRANSPORT

Kada se govori o transportu u Evropskoj uniji, misli se na drumski, železnički, vazdušni, unutrašnji vodni transport i kombinovani transport. U drumskom transportu pravo Evropske unije pokriva različite socijalne, tehničke, fiskalne, bezbednosne zahteve i zahteve zaštite životne sredine, sa ciljem promovisanja efikasnog prevoza putnika i robe i obezbeđivanja fer tržišnih uslova između transportnih operatera.

U železničkom transportu fokus je na liberalizaciji ovog sektora i njegovom otvaranju prema konkurenciji, unapređenju interoperabilnosti i bezbednosti transportne mreže i razvijanju železničke transportne infrastrukture. U vazdušnom transportu reguliše se pitanje pristupa tržištu, bezbednost vazdušnog saobraćaja, uz unapređenje prava i obaveza putnika. U unutrašnjem vodnom transportu prepoznaje se ogroman potencijal vodnog saobraćaja kao alternativnog vida, pre svega, prevoza robe, i ima za cilj promociju i jačanje konkurentnosti unutrašnjeg vodnog transporta u transportnom sistemu, kao i njegovo uključivanje u multimodalne (kombinovane) logističke tokove.

Transport u Evropskoj uniji se unapredio i doneo mnoge pogodnosti zemljama članicama EU. Zemljama članicama Evropske unije omogućen je bezbedan transport i bolja zaštita putnika u svim vrstama saobraćaja. Rast konkurencije transportnog tržišta doveo je do povoljnijih cena i boljeg kvaliteta usluga.

U drumskom saobraćaju povećana je bezbednost saobraćaja na putevima i bezbednost prevoza opasnih materija, uvedeni su digitalni tahografi (uređaji za digitalno beleženje vremena vožnje i odmora vozača). U železničkom saobraćaju uveo se vidljivi sistem naplate, pojednostavljena je procedura za izdavanje licence.

U vazdušnom saobraćaju unapređena je zaštita putnika: u slučaju kada prevoznik kasni ili otkáže putovanje (a da razlog nisu vremenske nepogode), on mora da obezbedi smeštaj i hranu putnicima, kao i naknadu štete, ukoliko je putnik traži. Takođe, dodatno se štite prava osoba sa invaliditetom u saobraćaju, a propisuje se i obaveza jasnog isticanja pune cene karte.

Slika 12. Simbolički prikaz transporta¹⁵

U unutrašnjem vodnom saobraćaju uspostavljeni su rečni informacioni servisi - RIS (koncept usaglašanih telekomunikacionih usluga i informacionih sistema za podršku unutrašnjoj plovidbi i njene veze sa ostalim vidovima saobraćaja), u okviru kojih se formiraju i podsistemi za lociranje i praćenje brodova, za davanje elektronskih saopštenja brodarstvu, kao i za elektronsko prijavljivanje putovanja.

¹⁵ Izvor: KSG Logistics.

<https://www.ksglogistics.rs/multi-modalni-transport/>

KLIMATSKA I ENERGETSKA POLITIKA

U martu 2013. godine Evropska komisija je započela proces javnih konsultacija u svrhu dogovora oko najvažnijih tema i postizanja konsenzusa oko ciljeva koji moraju da se nađu u novom Okviru klimatske i energetske politike do 2030. godine. Proces javnih konsultacija formalno je počeo u martu 2013. usvajanjem Zelene knjige, a završio se 2. jula 2013. godine. U Zelenoj knjizi je Evropska komisija predstavila najznačajnija pitanja od javnog značaja, kao i koncept sa detaljnim informacijama o određenoj temi i mogućim pravcima delovanja u pogledu formulisanja politika i izmena zakonodavstva. U njoj se objavljuju dokumenti sa ciljem da se podstaknu diskusije o određenim temama na nivou Evropske unije, u kojoj učestvuju sva relevantna tela i pojedinci. Zelena knjiga se smatra prvim korakom ka promeni propisa, ali ona ne obavezuje organe na delovanje, već isključivo poziva na široku javnu raspravu. Ona može dovesti do konkretnih zvaničnih predloga za delovanje Unije koji se objavljuju u formi Bele knjige. Celokupni proces javnih konsultacija ima dvostruki cilj, on daje legitimitet procesu donošenja odluka, kao i samim odlukama, a, sa druge strane, to je prilika da Evropska komisija prikupi ekspertsko znanje koje ona ne poseduje, kako bi sagledala sve aspekte predloženih rešenja. Većina zainteresovanih strana, u procesu javnih konsultacija, dala je potpunu podršku kreiranju novog zajedničkog Evropskog okvira klimatske i energetske politike do 2030. godine. Uz nekoliko izuzetaka, države članice i zainteresovane strane složile su se da je potrebno da se novi okvir uskladi sa dugoročnim klimatskim i energetske ciljevima koji sežu do 2050. godine. Po završetku procesa javne rasprave, u januaru 2014. godine, Evropska komisija je u vidu Saopštenja predložila novi klimatski i energetske okvir, koji je nakon toga bio

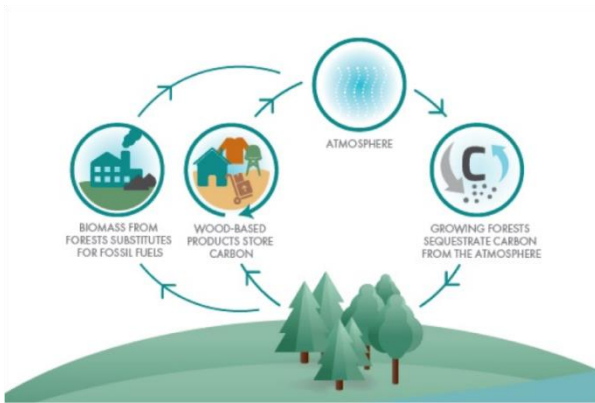
predmet rasprave u evropskim institucijama (Parlamentu, Savetu, Ekonomskom i socijalnom komitetu i Komitetu regiona). Svrha Saopštenja je da predstavi konsultativni proces koji je doveo do formulisanja strateških dokumenata, da predstavi zacrtane ciljeve i da poveže novi Okvir klimatske i energetske politike Evropske unije sa strateškim planiranjem i obavezama Srbije. Ukazano je na značaj otvorenosti i učešća svih zainteresovanih strana u procesu konsultacija, i to u najranijoj fazi izrade strateških dokumenata, budući da se već tada može ostvariti presudan uticaj na njihov konačan sadržaj i postavljanje nacionalnih ciljeva čije će postizanje biti izvesnije zbog širokog konsenzusa. Uz Saopštenje, dostavljen je i dokument u kojem su predstavljeni sažeti rezultati o proceni uticaja predloženih mera. Evropske institucije su predlog okarakterisale kao nedovoljno ambiciozan u smislu ciljeva, i bez uverljivih i delotvornih mehanizama za njegovo sprovođenje.

Na samitu Evropskog saveta, u junu 2014. godine, pokrenuta je ideja o osnivanju Energetske unije usklađene sa naprednom klimatskom politikom kao jednim od vodećih ciljeva. Klimatska i energetska politika počiva na principima pristupačnosti, sigurnosti i održivosti zelene energije.

Klimatska i energetska politika zasnovana je na principima pristupačnosti, sigurnosti i održivosti zelene energije.

Uprkos kritikama, ciljevi definisani u Saopštenju se u najvažnijim stavkama poklapaju s ciljevima koji su sadržani u konačnom dokumentu Zaključka Evropskog saveta od 24. oktobra 2014. godine. Zaključcima Evropskog saveta u oblasti klimatske i energetske politike do 2030,

usvojenim 24. oktobra 2014. godine, uspostavljen je novi Okvir klimatske i energetske politike EU do 2030.

Slika 13. Simbolički prikaz klimatske i energetske politike¹⁶

U skladu sa zaključcima Evropskog saveta održanog 24. oktobra 2014. godine, države članice su jednoglasno podržale sledeće ciljeve do 2030:

1. Obavezan cilj je smanjenje emisije gasova staklene bašte od 40% u odnosu na 1990. Ovaj cilj definisan je na nivou Evropske unije i nalazi se u središtu klimatske i energetske politike EU za 2030.
2. Drugi cilj odnosi se na najmanje 27% energije iz obnovljivih izvora u finalnoj potrošnji na nivou EU, i on je obavezujući cilj na nivou EU.
3. Treći cilj odnosi se na povećanje energetske efikasnosti za 27%. Ovaj cilj je definisan na nivou EU i nije obavezujući.
4. Četvrti cilj posvećen je dostizanju potpuno funkcionalnog i povezanog unutrašnjeg energetskeg tržišta. Predloženo je nekoliko konkretnih ciljeva i načina za njihovo ispunjenje. Prvi kratkoročni cilj odnosi se na minimalno 10% postojećih električnih interkonekcija, a treba da se ispuni najkasnije do 2020.

5. Konkurentna, povoljna i sigurna energija predložene su kao ključni pokazatelji za procenu napretka tokom vremena, kako bi se stvorio osnov za mogući politički odgovor. Pomoću pokazatelja planira se obezbeđenje konkurentnog i sigurnog energetskeg sistema do 2030. koji će biti utemeljen na integraciji tržišta, diversifikaciji snabdevanja, tržišnoj konkurenciji, razvoju domaćih izvora energije, kao i pružanju podrške istraživanju, razvoju i inovacijama.

6. Postoji potreba za uspostavljanjem i osmišljavanjem novog sistema upravljanja, kako bi se ostvarili zadati ciljevi klimatske i energetske politike. Evropski savet predložio je razvoj novog, pouzdanog i transparentnog sistema upravljanja (*governance*), koji će imati neophodnu fleksibilnost. Ideja novog upravljanja zasnovana je na nacionalnim planovima za konkurentnu, sigurnu i održivu energiju. Novi sistem upravljanja trebalo bi da poveća ulogu i prava potrošača, transparentnost i predvidivost za investitore, između ostalog i zbog sistematskog praćenja ključnih indikatora za pristupačan, siguran, konkurentan i održiv energetske sistem. Takođe, nade se polažu u to da će na ovaj način biti olakšana koordinacija nacionalnih energetskeg politika i da će biti podstaknuta regionalna saradnja između zemalja članica.

ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE

Kada govorimo o elektronskim komunikacijama, regulatorni okvir usmeren je na otvaranje tržišta telekomunikacija. Osnovni cilj definisan je kroz jačanje konkurentnosti, stvaranje uslova za lakši ulazak na tržište, kao

¹⁶ Izvor: EUSTAFOR.

<https://eustafor.eu/author/salvatore/>

i podsticanje investiranja u sektor elektronskih komunikacija.

Uloga Evropske unije je da utvrdi pravila koja obuhvataju sve telekomunikacione mreže i usluge; obezbedi pravičnost pristupa osnovnim uslugama (telefon, faks, internet, besplatni hitni pozivi) po optimalnoj ceni svim korisnicima, uključujući osobe sa invaliditetom; podstakne konkurentnost smanjujući dominantnu poziciju nacionalnih preduzeća u oblasti telekomunikacija, koja su imala monopol na određene usluge.

U okviru elektronskih komunikacija i informacionog društva pregovara se i o obezbeđivanju nezavisnosti regulatora; fiksnoj širokopojasnoj mreži i mobilnoj telefoniji; uvođenju jedinstvenog broja za hitne slučajeve 112; jačanju administrativnih kapaciteta nacionalnog regulatornog tela; rasprostranjenom korišćenju interneta u Evropskoj uniji; snabdevanju velikog broja virtuelnih adresa, skladištenju i transferu kapaciteta, kao i razvoju tehničkih standarda na teritoriji EU, kako bi se garantovala interoperabilnost, internet privatnost i pristupačnost interneta.

Oblast informacionog društva omogućava pregovore o daljem usklađivanju sa propisima EU i razvoju u oblasti e-uprave, e-zdravlja, e-pravosuđa i e-trgovine. Audiovizuelna politika formuliše se na nacionalnom nivou, a uloga EU je postavljanje osnovnih pravila i smernica u vezi sa zajedničkim interesima, kao što su otvaranje tržišta Unije i slobodna konkurencija.

U okviru televizijskih usluga, cilj regulative je koordinacija nacionalnog zakonodavstva, kako bi se: slobodno trgovalo TV programima i video-uslugama na zahtev; zaštitio kulturni

diverzitet; kako bi televizijski kanali obezbedili bar polovinu vremena za emitovanje filmova i programa napravljenih u Evropi; kako bi se maloletnici zaštitili od neprikladnog TV sadržaja i obezbedila zaštita od neprimerenog oglašavanja u medijima.

Slika 14. Simbolički prikaz elektronskih komunikacija¹⁷

Ova oblast reguliše i prelazak sa analognog na digitalni sistem u okviru digitalne televizije; internet pristup evropskom kulturnom nasleđu; digitalne biblioteke, interaktivne medijske sadržaje u Evropi i zaštitu korisnika video-igara.

Transportna politika Evropske unije

Transportna politika Evropske unije usmerena je na poboljšanje funkcionisanja unutrašnjeg tržišta obezbeđivanjem bezbednosti, delotvornosti, dostupnosti i kvaliteta transportnih usluga, zaštite interesa korisnika tih usluga i zaštite životne sredine. Konkretno, u ciljeve transportne politike EU ubrajamo: **1.** stvaranje zajedničkog tržišta za transport, što obuhvata slobodu pružanja usluga i prodaje dobara i otvaranje transportnih tržišta država članica; **2.** usklađivanje nacionalnih zakona i drugih propisa zarad otvaranja transportnih

¹⁷ Izvor: Resource options international.
[https://go4roi.com/technology/tried-and-true-](https://go4roi.com/technology/tried-and-true-communication-works-just-fine-for-your-middle-market-firm/)

[communication-works-just-fine-for-your-middle-market-firm/](https://go4roi.com/technology/tried-and-true-communication-works-just-fine-for-your-middle-market-firm/)

tržišta; 3. model održive mobilnosti; 4. integrisani pristup povećanju efikasnosti u transportu, njegovoj organizaciji i bezbednosti i smanjenje potrošnje energije i uticaja na životnu sredinu.

Generalni cilj se može definisati kao održiva mobilnost koja povezuje konkurentnost Evrope i dobrobit njenih građana, čime se postiže veća sigurnost, bezbednost i unapređenje njihovih prava. Transportna politika Evropske unije predstavlja suštinsku komponentu strategije Evropa 2020 i doprinosi društvenoj i teritorijalnoj povezanosti Evropske unije. Održiva transportna politika Evropske unije podrazumeva integrisani, interoperabilni i međusobno povezani transportni sistem da bi se zadovoljile ekonomske, društvene i ekološke potrebe društva.

Transportna politika uređena je Glavom VI, članovima 90-100. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (TFEU). U pogledu transporta, Ugovor unutar Unije zabranjuje bilo kakvu diskriminaciju i nametanje nejednakih uslova za prevoz iste robe prema državi porekla ili odredištu robe. Evropska komisija, na sopstvenu inicijativu ili na zahtev države članice, ispituje sve slučajeve diskriminacije, i nakon konsultacija sa zainteresovanim državama članicama donosi odgovarajuće odluke. Isto tako, države članice ne mogu nametati putarine ili uslove za obavljanje transporta unutar Unije koji sadrži elemente pomoći ili zaštite interesa jednog ili više određenih preduzeća ili sektora, osim ako to ne dozvoli Evropska komisija.

Transportna politika spada u oblast podeljene nadležnosti Evropske unije i država članica. Propise u ovoj oblasti donose Evropski parlament i Savet EU u redovnom

zakonodavnom postupku, nakon konsultacija sa Ekonomskim i socijalnim komitetom i Komitetom regiona. U skladu sa navedenim postupkom, Evropski parlament i Savet EU mogu doneti: zajednička pravila koja se primenjuju na međunarodni transport koji se obavlja na teritoriji ili sa teritorije države članice ili za prevoz preko teritorije jedne ili više država članica; uslove pod kojima nerezidentni prevoznici mogu pružati usluge transporta unutar države članice; mere za poboljšanje bezbednosti transporta; sve druge odgovarajuće propise.

Slika 15. Simbolički prikaz međunarodnih odnosa¹⁸

Odredbe Ugovora o funkcionisanju EU o transportnoj politici odnose se na železnički i drumski transport i transport unutrašnjim plovnim putevima. Evropski parlament i Savet EU mogu u redovnom zakonodavnom postupku, i nakon konsultacija sa Ekonomskim i socijalnim komitetom i Komitetom regiona, doneti odgovarajuće mere u oblasti pomorskog i vazdušnog transporta.

Politika telekomunikacionih usluga u EU

Oblast telekomunikacija u Evropskoj uniji obuhvata sve elektronske komunikacione mreže i usluge, uključujući transmisionne sisteme, opremu i druge izvore koji

¹⁸ Izvor: European Commission. Mobility and Transport.

https://ec.europa.eu/transport/themes/international_en

omogućuju prenošenje signala putem radija, žice ili optičkog kabla ili drugih elektromagnetnih sredstava, te satelitske mreže, fiksne (uključujući internet) i mobilne zemaljske mreže, elektronske kablovske sisteme, mreže za radio-televizijske mreže i kablovske mreže.

Ova oblast je, sa jedne strane, regulisana odredbama Ugovora o funkcionisanju EU koje se odnose na transevropske mreže, a sa druge strane, u delu koji se odnosi na pružanje telekomunikacionih usluga, na nju se primenjuju odredbe o pružanju usluga na unutrašnjem tržištu (Unutrašnje tržište Evropske unije).

U skladu sa tehnološkim razvojem i inovacijama, EU je pokrenula stvaranje jedinstvenog digitalnog tržišta (Jedinstveno digitalno tržište), čiji su ključni segment telekomunikacije kao osnova za dalji digitalni razvoj. Evropska komisija je 2013. godine pokrenula proces dovršavanja jedinstvenog tržišta za elektronske komunikacije (eng. *Single Telecom Market*). Predviđeno je da se ono temelji na slobodi pružanja i primanja (digitalnih) usluga bilo gde na teritoriji EU (Četiri slobode).

Oblast telekomunikacija obuhvata:

1. jedinstveno tržište za telekomunikacionu opremu i usluge, koje uključuje jedinstvena pravila standardizacije, testiranja i sertifikovanja informacionih tehnologija i telekomunikacija,
2. jedinstveno tržište usluga u oblasti telekomunikacija, medija i informacionih tehnologija, koje podrazumeva uklanjanje prepreka, monopolskog položaja nacionalnih vlasti i stvaranja konkurentnih uslova na evropskom tržištu bez nacionalnih provizija na telekomunikacionu terminalnu opremu (ovo tržište uključuje pristup fiksnim, mobilnim i digitalnim radio-televizijskim

mrežama, jedinstven telefonski broj za hitne slučajeve (eng. *Emergency Number 112*), smanjenje troškova rominga u EU i otvoren pristup internetu sa zajedničkim pravilima i nediskriminatornim tretmanom internet saobraćaja),

3. uravnoteženi regionalni razvoj u transevropskim telekomunikacionim mrežama, koji obuhvata projekte u oblasti razvoja i unapređivanja infrastrukture, a upravo tome je namenjen Instrument za povezivanje Evrope (eng. *Connecting Europe Facility*) u okviru Transevropskih mreža,
4. tehnološki razvoj u oblasti telekomunikacija.

Generalni direktorat za komunikacione mreže, sadržaje i tehnologiju Evropske komisije je nadležan za razvoj i unapređenje ovog sektora u Uniji u svrhu stvaranja univerzalnih usluga, zaštite potrošača i omogućavanja razvoja dinamičnog konkurentnog tržišta bez monopola. Evropska komisija je odgovorna za koordinaciju i realizaciju jedinstvenog digitalnog tržišta, kako bi sektor digitalnih inovacija bio konkurentniji u svetu i omogućio ekonomski rast EU.

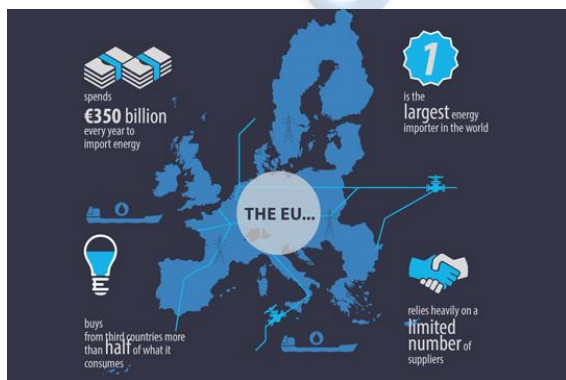
Telekomunikacije, kao ključni stub razvoja digitalnih tehnologija, zahtevaju zajedničko delovanje evropskih organa i tela za standardizaciju. U skladu sa tim, Generalni direktorat za komunikacione mreže, sadržaje i tehnologiju razvija program rada zajedno sa Evropskim odborom za standardizaciju (eng. *European Committee for Standardisation*) i Evropskim odborom za standardizaciju u oblasti elektrotehnike (eng. *European Committee for Electrotechnical Standardisation*). U ovaj proces su uključeni brojni partneri iz javnog i privatnog sektora, kao i predstavnici industrije i potrošača, radi efikasnije primene harmonizovanih standarda u svim državama članicama.

Pored Evropske komisije, kao ključne institucije za razvoj zajedničke politike Unije u oblasti telekomunikacija, 2009. godine osnovano je Telo evropskih regulatora za elektronske komunikacije (eng. *Body of European Regulators for Electronic Communications*), koje se zajedno sa nacionalnim regulatornim telima stara o primeni pravila EU u oblasti telekomunikacija (eng. *EU Telecom Rules*). Ovo telo ima savetodavnu funkciju i dopunjuje nacionalne regulatorne vlasti na evropskom nivou. Telo evropskih regulatora za elektronske komunikacije čine predstavnici 28 država članica (predstavnici nacionalnih regulatornih vlasti), a sedište mu je u Rigi.

Energetska unija

Uspostavljanje energetske unije trebalo je da smanji zavisnost Evropske unije od fosilnih goriva, omogućavajući slobodan protok energije na jedinstvenom evropskom energetskom tržištu. Energetska unija jedan je od najvećih političkih prioriteta EU, čiji je cilj da obezbedi sigurnije, pristupačnije i održivije snabdevanje energentima.

Slika 16. Simbolički prikaz energetske unije¹⁹

Strategijom energetske unije državama članicama je omogućena cenovno pristupačna, sigurna i održiva energija.

Evropska komisija je strategiju predstavila 2015. godine. Stvaranje energetske unije je nastavak procesa čiji su deo i klimatska i energetska politika do 2030. godine i Evropska strategija za sigurnost energetskog snabdevanja.

VAŽAN PODATAK!

Energetska unija se zasniva na tri glavna cilja: 1. sigurnost snabdevanja, 2. održivost, i 3. konkurentnost.

Energetska unija je zasnovana na tri glavna cilja Energetske politike EU: sigurnost snabdevanja, održivost i konkurentnost. Evropska unija svoju strategiju sprovodi kroz pet oblasti, kako bi olakšala ostvarivanje ciljeva: energetske sigurnost, solidarnost i uzajamno poverenje; jedinstveno evropsko energetsko tržište; energetske efikasnosti kao doprinos umerenijoj tražnji; dekarbonizaciju privrede; istraživanje, inovacije i konkurentnost.

2016. godine Evropska komisija je predstavila paket zakonodavnih predloga pod nazivom Čista energija za sve Evropljane, kako bi se strategija primenila u stvarnosti. O predlozima Komisije razgovaralo se u Savetu i Evropskom parlamentu, a pregovori su počeli 2017. godine. Svi zakonodavni akti su usvojeni do maja 2019. godine, čime je kompletirana energetska unija.

U strategiji o funkcionisanju energetske unije predviđena je značajna uloga i Energetske zajednice. Energetska zajednica je međunarodna organizacija koja se bavi definisanjem zajedničke energetske politike na panevropskom nivou. Pravni osnov za

¹⁹ Izvor: European Council – Council of the European Union. Energy Union.

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/energy-union/>

uspostavljanje Energetske zajednice je Ugovor o osnivanju Energetske zajednice, potpisan u Atini 25. oktobra 2005. godine (stupio na snagu 1. jula 2006). Osnovni cilj Energetske zajednice jeste uspostavljanje jedinstvenog energetskeg tržišta kroz proširenje unutrašnjeg energetskeg tržišta Evropske unije na region jugoistočne Evrope i crnomorski region.

VAŽAN PODATAK!

Agrarni sektor ima strateški značaj za razvoj zemalja EU.

Zajednička poljoprivredna politika Evropske unije

U početnim stadijumima stvaranja Evropske unije, u okvirima šest država osnivača, poljoprivredom se bavilo oko 14 miliona ljudi. Pola veka kasnije, broj onih koji su direktno bili zaposleni u poljoprivredi, šumarstvu, lovu i ribarstvu bio je tek nešto veći od 6,7 miliona. Zajednička poljoprivredna politika i zajednička trgovinska politika (nekadašnja Carinska unija) su prve autentične ekonomske politike unutar Evropske unije. Nakon njih se pojavljuju politika konkurencije i monetarna politika (koja se odnosila samo na one države koje su bile deo evrozona), ali je ipak zajednička poljoprivredna politika dugo smatrana najvećom tekovinom ekonomske integracije EU. Od nastanka zajedničke poljoprivredne politike pa do danas, udeo poljoprivrede u bruto društvenom proizvodu EU se smanjivao. Pored toga, apsolutni broj ljudi zaposlenih u agrarnom sektoru takođe je opadao. U stručnoj literaturi se često nailazi na pitanje: Zašto poljoprivreda zauzima istaknuto mesto

u privrednom i političkom životu mnogih država članica, pa i cele EU, uprkos pomenutim kretanjima?

Jedan od osnovnih razloga jeste taj što upravo agrarni sektor ima strateški značaj za razvoj zemalja EU. Poznato je da poljoprivredna proizvodnja zavisi od prirodnih uslova. Pod tim se ne podrazumevaju samo biološki ciklusi, već i klima, suše/poplave, požari, zemljotresi, biljne bolesti i štetočine. Biološki ciklus često predstavlja faktor ograničenja poljoprivredne proizvodnje. Za poljoprivredu se kaže da nije samo proizvodni privredni sektor, već i veoma važan „potrošač“ roba i usluga. Pored navedenog, ona igra i veoma značajnu ulogu u zaštiti životne sredine i mesta stanovanja ljudi.

Pre uvođenja zajedničke poljoprivredne politike, države članice EU primenjivale su različite i često složene sisteme podrške i intervencije u oblasti poljoprivrede. Zajednički cilj uvođenja odnosio se na čuvanje i jačanje porodične poljoprivredne proizvodnje.

Slika 17. Žetva u Provansi – Vinsent van Gog²⁰

Prema članu 33. Ugovora iz Rima zajednička poljoprivredna politika teži ostvarenju sledećih ciljeva:

- povećanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje promovisanjem tehničkog

²⁰Izvor: Van Gogh Studio.

<https://www.vangoghstudio.com/harvest-in-provence/>

napretka i obezbeđenjem racionalnog razvoja agrarne proizvodnje, kao i optimalnom upotrebom faktora proizvodnje (posebno radne snage),

- obezbeđivanje prikladnog životnog standarda onog dela stanovništva koje živi od bavljenja poljoprivrednom delatnošću, posebno povećanjem pojedinačnih prihoda osoba koje su zaposlene u agrarnom sektoru,
- stabilizacija tržišta,
- obezbeđivanje dostupnosti snabdevanja,
- omogućavanje snabdevanja potrošača po prihvatljivim cenama.

Mere koje su predviđene članom 34. Ugovora iz Rima, a usmerene su ka ostvarivanju prethodno pomenutih ciljeva, odnose se na regulisanje cena, pomoći i finansiranja, skladištenja i spoljne trgovine.

ZANIMLIVOST!

Evropska unija preferira domaće u odnosu na uvozne poljoprivredne proizvode.

Zajednička organizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda može da ima jedan od sledećih oblika: zajednička pravila konkurencije, obavezna koordinacija između različitih organizacija sa nacionalnih tržišta i evropska tržišna organizacija.

Zajednička poljoprivredna politika ima unutrašnju i spoljnu dimenziju. Unutrašnja dimenzija govori o tome da zajednička poljoprivredna politika treba da garantuje utvrđeni nivo cena na domaćem tržištu EU. Ukoliko cena poljoprivrednih proizvoda padne ispod interventne cene (tj. ispod onog nivoa kada je obavezna intervencija EU), višak zaliha moraju otkupiti državne interventne stanice u neograničenim količinama, kako bi se unutrašnja cena poljoprivrednog dobra na

tržištu EU zadržala na garantovanom minimalnom nivou. Sa druge strane, spoljna dimenzija govori o tome da zajednička poljoprivredna politika održava najniži nivo cena za uvoz poljoprivrednih proizvoda. Ovaj prag cene štiti unutrašnje poljoprivredno tržište EU kako od stranih konkurenata, tako i od fluktuacija cena na spoljnom tržištu.

Sistem zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije se zasniva na tri osnovna načela:

1. Postojanje zajedničke tržišne organizacije za poljoprivredne proizvode koji se slobodno kreću unutar EU. U tim okolnostima, cene poljoprivrednih proizvoda su iste na teritoriji cele Evropske unije, a administrativni i zdravstveni standardi su harmonizovani među svim državama članicama.
2. Evropska unija daje prednost domaćim nad uvoznim poljoprivrednim proizvodima.
3. Među državama članicama Evropske unije prisutna je finansijska solidarnost u pogledu troškova koji nastaju usled sprovođenja zajedničke poljoprivredne politike.

Oko 70% ukupnog obima poljoprivredne proizvodnje Evropske unije (žitarice, mleko, šećer i meso) imalo je korist od ovakvog sistema tržišne organizacije, dok je skoro četvrtina poljoprivredne proizvodnje EU (jaja, živinsko meso i određene vrste voća i povrća) ostvarivala dobit samo zato što je bila zaštićena od jeftinog uvoza.

Primenom zajedničke poljoprivredne politike garantovan je otkup domaćih odabranih agrarnih proizvoda, koji su bili u skladu sa propisanim standardima kvaliteta, a to je podstaklo proizvodnju poljoprivrednih proizvoda unutar EU. Tržišna organizacija zajedničke poljoprivredne politike je prevashodno bila usmerena na zaštitu

dohotka poljoprivrednika. Strukturna pitanja, kao što su tehnička modernizacija, veličina gazdinstva i zapošljavanje u oblasti agrarnog sektora, bila su prepuštena nacionalnim vlastima.

Slika 18. Simbolično obeležje zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije²¹

Od svih agrarnih proizvoda koji se nalaze pod tržišnom organizacijom zajedničke poljoprivredne politike, samo tri proizvoda (mleko, goveda i svinje) čine čak trećinu ukupnog obima poljoprivredne proizvodnje.

Najveći proizvođači poljoprivrednih proizvoda u Evropskoj uniji su: Francuska, Italija, Nemačka, Španija i Britanija, koje su najčešće zajedno proizvele čak tri četvrtine ukupnog poljoprivrednog outputa Unije. Holandija kao relativno mala, ali efikasna država EU ostvaruje više od 5% učešća u ukupnom obimu poljoprivredne proizvodnje EU, te ostvaruje značajne koristi od primene zajedničke poljoprivredne politike.

Evropska unija je vremenom dostigla visok stepen samodovoljnosti (nezavisnosti) u proizvodnji gotovo svih agrarnih proizvoda, što je direktan odraz primene tržišne organizacije zajedničke poljoprivredne politike i tehnološkog progresa. S obzirom na to da je Evropska unija dostigla značajan nivo

poljoprivredne proizvodnje namenjen vlastitim potrebama, došao je i momenat kada bi trebalo da se usmeri na druge dimenzije agrarnog sektora, pre svega na zaštitu životne sredine.

POSLEDICE ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE

Opšta podrška poljoprivredi, koja je uslovljena primenom zajedničke poljoprivredne politike, u izvesnom smislu je jednosmerna. Naime, ova politika daje prednost obimu poljoprivredne proizvodnje nastalom u severnim područjima EU, gde je prisutna masovna poljoprivredna proizvodnja koja se odvija na velikim farmama i temelji se na proizvodima životinjskog porekla i određenim vrstama žitarica. Sa druge strane, u južnim područjima prevladavaju usevi koji se proizvode na malim porodičnim gazdinstvima i ne ostvaruju toliko veliki udeo kao „proizvodi sa severa“. Može se zaključiti da vlasnici velikih farmi iz severnih područja EU imaju najveće koristi od zajedničke poljoprivredne politike.

Oko 80% finansijskih sredstava zajedničke poljoprivredne politike je usmereno ka samo 20% poljoprivrednika.

Upravo usled davanja prednosti poljoprivrednim proizvodima sa severa, oko 80% finansijskih sredstava zajedničke poljoprivredne politike je usmereno ka samo 20% poljoprivrednika. Takođe, oko 25% najvećih poljoprivrednih gazdinstava u EU koristi skoro 70% subvencija. Zapravo, u najveće korisnike zajedničke poljoprivredne politike ubrajaju se veliki poljoprivrednici, zatim pojedinci koji vrše prevoz i skladištenje,

²¹ Izvor: Food Sustainability Index.

<https://foodsustainability.eiu.com/agricultural-policy/>

te oni koji se bave razmenom viškova poljoprivrednih proizvoda.

Slika 19. Ko je srećan farmer? (The Happy Farmer – © Tess Marteiijn, 2019)²²

Jedna od prednosti primene zajedničke poljoprivredne politike EU odnosila se na garantovanje zaliha hrane iz domaće proizvodnje, dok se jedan od ključnih ciljeva, prema odredbama Ugovora iz Rima, odnosio na snabdevanje potrošača poljoprivrednim proizvodima po „prikladnim cenama“. Međutim, definisanje prikladnih cena se menjalo, ne samo kada je reč o različitim platnim kategorijama potrošača, već i sa protokom vremena.

Smatra se da je zajednička poljoprivredna politika stvorila i izvesne socijalne probleme. Naime, grupe stanovništva sa najnižim primanjima često najveći deo sopstvenih sredstava troše upravo na hranu, te otuda potiče jedna od najvećih kontroverzi zajedničke poljoprivredne politike, koja se odnosi na transfer dohotka od siromašnih slojeva stanovništva ka već bogatim poljoprivrednicima.

Evropska unija se smatra najvećim uvoznikom, ali i najvećim izvoznikom (zajedno sa SAD) poljoprivrednih proizvoda. Prema tome, ona utiče na obim, lokaciju i strukturu međunarodne poljoprivredne proizvodnje, zatim na cene poljoprivrednih proizvoda, kao i na njihovu trgovinu.

Republika Srbija kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji

Ukoliko se bavimo analizom odnosa između Republike Srbije i Evropske unije, neophodno je posmatrati širi kontekst u kom su nastali i razvijali se pomenuti odnosi. Takođe, da bismo bolje shvatili prirodu tih odnosa, neophodno je prethodno proučiti odnose koje je tadašnja Evropska ekonomska zajednica uspostavila sa SFRJ, čija je jedna od republika bila upravo i Srbija. Naime, kriza u bivšim socijalističkim zemljama poput Bugarske, Rumunije, Poljske, Mađarske, nekadašnje SSSR (Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika) i SFRJ (Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija) svoj vrhunac je dostigla krajem dvadesetog veka. Socijalistički režim je doživeo krah, te su od nekadašnje Čehoslovačke nastale dve samostalne države, Češka i Slovačka, koje su krupnim koracima krenule ka Evropskoj uniji i već 2004. godine postale njene članice. Iste godine, Poljska, Mađarska, Slovenija i neke od bivših SSSR država (Estonija, Litvanija i Letonija) takođe pristupaju Uniji, zahvaljujući uspešnoj postsocijalističkoj tranziciji. Intenzivnim sprovođenjem reformi i prilagođavanjem evropskim zahtevima, Rumunija i Bugarska postaju punopravne članice Evropske unije već 2007. godine. Na prostoru bivše SFRJ tranzicioni procesi se nisu uvek odvijali mirnim

²² Izvor: EU Factcheck.

<https://eufactcheck.eu/factcheck/true-80-percent-of-the-european-money-for-agriculture-goes-to-the-20-percent-largest-farmers/>

putem. Prvobitno Slovenija, a zatim i Severna Makedonija, uspevaju da se odvoje od zajednice i osamostale bez većih nemira, uz sporadične sukobe, dok se odnosi između Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore zaoštravaju i prerastaju u ratne sukobe sa katastrofalnim posledicama po stanovništvo, uz narušavanje ekonomske situacije u pomenutim zemljama.

ZANIMLIVOST!

SFRJ je bila jedina država centralne i istočne Evrope koja je još sedamdesetih godina prošlog veka uspostavila saradnju sa Evropskom zajednicom.

Odnosi između nekadašnje SFRJ i država osnivača Evropske zajednice za ugalj i čelik i čelik su bili uspostavljeni još u periodu koji je prethodio početku evropskih integracija i uglavnom su se manifestovali u vidu vojne ili političke saradnje ili suparništva. Iako je SFRJ bila priklonjena bloku nesvrstanih zemalja, nikada nije zapostavila saradnju sa ostatkom sveta. Početak saradnje između Evropske ekonomske zajednice (EEZ) i tadašnje SFRJ datira iz 1967. godine, kada je ustanovljena politička osnova njihovih budućih odnosa i zaključena Deklaracija o odnosima između EEZ i SFRJ. Ovo je ujedno bio i prvi akt koji je Zajednica u svojoj višegodišnjoj praksi zaključila sa jednom socijalističkom državom Evrope.

Ubrzo se zaključuju i trgovinski sporazumi između SFRJ i EEZ, prvi 1970. godine, a naredni 1973. godine, i pri tom SFRJ dobija određene trgovinske povlastice. SFRJ je bila jedina država centralne i istočne Evrope koja je još

sedamdesetih godina prošlog veka uspostavila saradnju sa Evropskom zajednicom (ostale države su to učinile tek krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina dvadesetog veka).

Slika 20. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija u evropskim integracijama²³

Od jula 1971. godine SFRJ postaje i korisnik opšte šeme preferencijala Evropske ekonomske zajednice. Ubrzo nakon toga usledilo je potpisivanje Sporazuma o saradnji između SFRJ i EEZ kojim se obezbeđuje preferencijalni status SFRJ, kao i brojne mogućnosti za privrednu saradnju među ugovornim stranama, a takođe se reguliše i robna razmena, finansijska i poljoprivredna saradnja, industrijska kooperacija, naučnotehnička saradnja, kao i saradnja u oblasti saobraćaja, turizma i socijalne politike.

Pomenuti sporazum je kasnije dopunjen novim odredbama o liberalizaciji trgovine i razvoju međusobne saradnje. Saradnja između SFRJ i EEZ je konstantno unapređivana, a kulminacija je nastupila 1990. godine, kada se potpisuje Okvirni sporazum PHARE, i SFRJ pristupa programu pomoći restrukturacije zemalja istočne i centralne Evrope. Ovim sporazumom se međusobna

²³ Izvor: Novi svjetski poredak.

<http://www.novi-svjetski-poredak.com/2014/08/09/analiza-sto-bi-se-dogadalo-da-je-jugoslavija-cijela-usla-u-eu/>

saradnja proširuje i na oblasti pomoći za socijalne i ekonomske reforme korišćenjem finansijskih i tehničkih mera, a iste godine je potpisan i Finansijski memorandum kojim je detaljnije određen čitav program saradnje. Samo godinu dana kasnije, 1991. godine, u uslovima kada je SFRJ institucionalno i finansijski veoma povezana sa Evropskom zajednicom i kada ima status koji bi se mogao smatrati čak i povoljnijim od statusa koji će dobiti buduće pridružene države centralne i istočne Evrope, dolazi do sukoba na njenoj teritoriji, a zatim i do uvođenja sankcija od strane Evropske zajednice i otkazivanja Sporazuma o saradnji između SFRJ i EEZ.

Osim Srbije i Crne Gore koje aprila 1992. godine stupaju u federativnu zajednicu, ostale bivše SFRJ republike su samostalno započele evrointegracione procese. Prva zvanična poseta predstavnika Evropske unije Saveznoj Republici Jugoslaviji (zajednica Srbije i Crne Gore) usledila je nakon ukidanja sankcija 1996. godine. Tom prilikom su predsednik Evropske komisije i predsednik Evropskog parlamenta izrazili potrebu za uspostavljanjem odnosa između Evropske unije i tadašnje SR Jugoslavije.

Prvi koraci su učinjeni donošenjem programa rada na harmonizaciji jugoslovenskog pravnog sistema sa pravnim sistemom Unije, ali tada nikakvi značajniji pomaci nisu napravljeni, već su usled nemira i sukoba na teritoriji AP Kosovo vraćene sankcije od strane Evropske unije i SAD. Stagnaciju u odnosima između EU i SR Jugoslavije prekida potpisivanje Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu (*Stability Pact for South Eastern Europe*), koji je donet na inicijativu Evropske unije i propagira pružanje podrške zemljama regiona u naporima za unapređenje mira, demokratije, poštovanje ljudskih prava i početak ekonomskog prosperiteta.

VAŽAN PODATAK!

Evropska unija postaje ključni spoljnotrgovinski partner Republike Srbije.

Nakon promena u SR Jugoslaviji nastalih 5. oktobra 2000. godine uspostavljanjem demokratskog sistema vlasti, odnosi između EU i SRJ se dramatično unapređuju. Savezna Republika Jugoslavija 2003. godine prerasta u Državnu zajednicu Srbije i Crne Gore (SCG), a pošto je 2006. godine na sprovedenom referendumu u Crnoj Gori izglasana nezavisnost Crne Gore, od tada zajednica zvanično više ne postoji. Obe države postaju nezavisne i počinju samostalno da istupaju na svetskoj ekonomskoj sceni. Upravo tada pridruživanje Uniji za Srbiju postaje strateški prioritet njene spoljne politike, a u sveobuhvatnom procesu učešća Srbije u međunarodnim političkim i ekonomskim integracijama ključni partner postaje upravo Evropska unija koja pruža snažnu podršku sprovođenju političkih i ekonomskih reformi u našoj zemlji.

Od bivših SFRJ republika, na putu ka EU najuspešnija je bila Slovenija koja je postala članica Unije još 2004. godine, kada je izvršeno najveće proširenje pristupanjem 10 novih država (Poljska, Mađarska, Slovenija, Slovačka, Češka, Estonija, Litvanija, Letonija, Kipar i Malta). Iste godine je Hrvatska stekla status kandidata za članstvo, a u junu 2011. godine završila je sve pretpristupne pregovore sa Evropskom komisijom i postala članica 2013. godine. Ispunjavanjem definisanih obaveza prema Haškom tribunalu, kao i ostalih potrebnih uslova, Srbija je u martu 2012. godine dobila status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji.

Slika 21. Republika Srbija – kandidat za članstvo u Evropskoj uniji²⁴

Crna Gora od 2010. godine poseduje status kandidata za članstvo i trenutno se nalazi u procesu ispunjavanja uslova koje je postavila Evropska komisija u cilju ubrzanja početka pregovora o članstvu u Uniji. Neki od pomenutih uslova se odnose na usaglašavanje izbornog zakona sa Ustavom Republike, jačanje administrativnih kapaciteta, nezavisnost sudstva, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, povećanje slobode medija i saradnju sa civilnim sektorom, kao i sprečavanje diskriminacija. Makedonija je jedna od bivših SFRJ država koja može da se pohvali veoma brzim usponom od momenta kada je 2004. godine podnela zahtev za članstvo u Evropskoj uniji, pa do naredne godine kada dobija i status kandidata. Na evrointegracionom putu, najsporije napreduje Bosna i Hercegovina koja je 2008. godine sa Evropskom komisijom potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i još uvek se nalazi u procesu ispunjavanja potrebnih uslova za podnošenje prijave za članstvo u Evropskoj uniji.

Obrazovna platforma EUTutor

Edukativna platforma EUTutor²⁵ kreirana je sa ciljem da obezbedi bazu resursa otvorenih za

učenje i usavršavanje na daljinu za studente, nastavni kadar, kreatore politika i širu zajednicu, a o temama u vezi sa Evropskom unijom.

Osnovna vizija je da EUTutor platforma obezbedi široku diseminaciju informacija na nacionalnom i regionalnom nivou i omogući pristup obrazovnim materijalima i nastavnicima i učenicima i široj javnosti.

EUTutor platforma osmišljena je tako da obezbedi postojanje i laku upotrebu različitih sadržaja kreiranih u toku trajanja projekta, kao što su elektronski priručnik, PowerPoint prezentacije, video-lekcije, testovi, kvizovi i drugi materijali, a čija su osnovna tema Evropska unija i evropske integracije. Na ovaj način podstaci će se fleksibilniji i kreativniji načini učenja i dopreće se do što većeg broja učenika, profesionalaca, kreatora politika i drugih, a osiguraće se široka upotreba materijala i nakon završetka projekta. Platforma je kreirana u funkciji unapređenja znanja i informisanosti o EU i učiniće da svi materijali kreirani tokom trajanja projekta (priručnik o Evropskoj uniji, naučni radovi, rezultati istraživanja itd.) budu dostupni široj populaciji.

U okviru platforme postavljeno je sedam tema:

1. Nastanak i razvoj Evropske unije,
2. Politika konkurencije Evropske unije,
3. Poljoprivredna politika Evropske unije,
4. Fiskalne i monetarne integracije,
5. Trgovinska politika EU,
6. Proširivanje Evropske unije i
7. Republika Srbija – kandidat za članstvo u EU.

²⁴ Izvor: eKapija.

<https://www.ekapija.com/news/2163919/srbija-do-kraja-2018-otvara-i-poglavlje-28-u-pregovorima-sa-eu>

²⁵ Izvor: EUTutor.

<http://inees.vps.ns.ac.rs/eu-tutor/>

Slika 22. Lekcija sa EUTutor obrazovne platforme²⁶

Teme su obrađene i pripremljene na jednostavan i lako razumljiv način za učenike srednjih škola. Predviđeno je da se platforma razvija i dopunjuje tokom celokupnog perioda trajanja projekta, a da postavljeni materijali nađu primenu i u redovnim nastavnim aktivnostima u srednjim školama po okončanju projekta.

Platforma treba da obezbedi široku diseminaciju na nacionalnom, ali i na regionalnom nivou i omogući pristup edukativnim materijalima, kako nastavnicima i učenicima, tako i široj javnosti zainteresovanoj za tematiku Evropske unije, i time obezbedi unapređenje znanja i podizanje svesti mladih i šire zajednice o prednostima i značaju pristupanja Evropskoj uniji u toku i nakon završetka projekta.

Slika 23. Test znanja na EUTutor obrazovnoj platformi²⁷

Pored pripremljenih lekcija o različitim temama vezanim za Evropsku uniju, na platformi su na raspolaganju i testovi znanja koji su usko povezani sa prezentovanim sadržajima u gorepomenutim lekcijama.

Dizajn i izrada EUTutor veb-platforme, osim redovnog ažuriranja postojećeg i postavljanja novog materijala (o rezultatima istraživanja o znanju, informisanosti i stavovima o EU učenika srednjih škola, o programu seminara, rezultatima sprovedenog seminara, itd.), podrazumeva i razvoj alata za praćenje kvaliteta postavljenog materijala, kako bi se kroz dobijanje povratne informacije od direktnih i indirektnih korisnika unapređivao prezentovani materijal i time doprinelo podizanju kvaliteta. U tom smislu, biće postavljen i evaluacioni upitnik koji će popunjavati korisnici/posetioci platforme, a koji će istraživačkom timu pružiti informacije o nivou zadovoljstva dizajnom i sadržajem platforme i postavljenog materijala. Na osnovu sumiranih rezultata, uz kontinuirano praćenje rezultata dobijenih obradom evaluacionih upitnika, vršiće se održavanje i dalji razvoj platforme. Takođe, platforma će biti ažurirana u skladu sa aktivnostima, uz redovno praćenje broja poseta i broja preuzimanja e-materijala.

Pored sadržaja o Evropskoj uniji, na platformi je ukratko prezentovan sadržaj INEES projekta sa svim planiranim aktivnostima i ključnim ciljevima, informacijama o budućim događajima (seminarima, konferenciji), a blagovremeno će biti postavljeni i rezultati projekta (rezultati anketiranja učenika o nivou znanja i informisanosti o Evropskoj uniji),

²⁶ INEES project. Nastanak i razvoj Evropske unije. <http://inees.vps.ns.ac.rs/wp-content/uploads/2020/04/1.-EVOLUTION.pdf>

²⁷ INEES project. Nastanak i razvoj Evropske unije – Test 1.

<http://inees.vps.ns.ac.rs/wp-content/uploads/2020/09/Test-1-Nastanak-i-razvoj-Evropske-unije.pdf>

INEES
Introduction to EU Education
for Secondary Schools

---

rezultati evaluacija, zaključci sa konferencije, aktivnosti na društvenim mrežama i druge relevantne informacije.

Reference

1. Adler-Nissen, R. (2014). *Opting out of the European Union: diplomacy, sovereignty and European integration*. Cambridge University Press.
2. Alesina, A., Angeloni, I., & Schuknecht, L. (2005). What does the European Union do?. *Public Choice*, 123(3-4), 275-319.
3. Artis, M., Artis, M., & Nixon, F. (Eds.). (2007). *Economics of the European Union*. Oxford University Press.
4. Bache, I., Bulmer, S., George, S., Parker, O., & Burns, C. (2020). *Politics in the European Union*. Oxford University Press, USA.
5. Baldwin, R. E., & Wyplosz, C. (2009). *The economics of European integration* (No. BOOK). McGraw-Hill Higher Education.
6. Beichelt, T. (2004). Die Europäische Union nach der Osterweiterung (Vol. 2551). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
7. BEUM.
<https://www.beum.org/projekti/istrazivanje-o-informisanosti-ucenika-beogradskih-srednjih-skola-o-eu/>
8. Bogdanović, A., Rakin, D., Milenković, E., Knežević, I., Lazarević, I., Stevanović, K., Dimitrijević, J., Ribač, J., Vojvodić, J., Marjanović, M., Cvetanović, N., Tepavac, T., Filipovski, V., & Međak, V. (2018). *Pojmovnik EU*. Beograd: Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji.
9. Boldvin, R., & Viploš, Č. (2010). Ekonomija evropskih integracija. *Beograd: Data status*.
10. Bomberg, E., Peterson, J., & Corbett, R. (Eds.). (2012). *The European Union: how does it work?*. Oxford University Press.
11. Böröcz, J. (2015). European Union. *Revisiting the European Union as Empire*, 59.
12. Buzan, B., & Diez, T. (1999). The European Union. *Survival*, 41(1), 41-57.
13. Politics and International relations.
<https://canterburypolitics.wordpress.com/2016/01/26/the-zurich-speech-70-years-later-the-heritage-of-winston-churchill/>
14. Christiansen, T., & Reh, C. (2009). *Constitutionalizing the European Union*. Macmillan International Higher Education.
15. Cini, M., & Borragán, N. P. S. (2019). *European Union politics*. Oxford University Press, USA.
16. Damnjanović, J., & Jovanović, M. (2017). Budućnost evra i izazovi za zemlje Zapadnog Balkana. *Acta Economica*, 15(26).
17. Damnjanović, J., Njegić, J., & Papić-Blagojević, N. (2017). Euro and European integration – lessons for Western Balkan's countries. In *Proceedings from International Scientific conference "The Teacher of the Future"* (853-860). Budva, Montenegro: Institute of Knowledge Management.
18. Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji.
<https://europa.rs>
19. eKapija.
<https://www.ekapija.com/news/2163919/srbija-do-kraja-2018-otvara-i-poglavlje-28-u-pregovorima-sa-eu>
20. El-Agraa, A. M. (2011). *The European Union: economics and policies*. Cambridge University Press.
21. EU Factcheck.
<https://eufactcheck.eu/factcheck/true-80-percent-of-the-european-money-for-agriculture-goes-to-the-20-percent-largest-farmers/>
22. European Commission.
<https://ec.europa.eu>
23. European Commission.
https://ec.europa.eu/info/index_en
24. European Commission. Mobility and Transport.

- https://ec.europa.eu/transport/themes/international_en
25. European Council – Council of the European Union. Energy Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/energy-union/>
26. European Council - Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>
27. European Council. <https://consilium.europa.eu>
28. European Parliament. <https://europarl.europa.eu>
29. European Parliament. Liaison Office in Washington DC. <https://www.europarl.europa.eu/united-states/en/eu-us-relations/the-eu-institutions>
30. EUSTAFOR. <https://eustafor.eu/author/salvatore/>
31. EUTutor. <http://inees.vps.ns.ac.rs/eu-tutor/>
32. Evropski pokret u Srbiji. <http://emins.rs/sr/eu/simboli.html>
33. Fabbrini, S. (2015). *Which European Union?*. Cambridge University Press.
34. Falkner, G. (2010). European Union. In *The Oxford handbook of the welfare state*.
35. Financial Times. <https://www.ft.com/content/49dc02dc-c637-11e7-a1d2-6786f39ef675>
36. Fondation Robert Schuman. The Research and Studies Centre on Europe. <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0543-competition-policy-and-industrial-policy-for-a-reform-of-european-law>
37. Food Sustainability Index. <https://foodsustainability.eiu.com/agricultural-policy/>
38. Gabel, M. J. (2009). *Interests and integration: Market liberalization, public opinion, and European Union*. University of Michigan Press.
39. Hanf, K., & Soetendorp, B. (Eds.). (2014). *Adapting to European integration: small states and the European Union*. Routledge.
40. Hix, S. (1999). *The political system of the European Union*. Macmillan International Higher Education.
41. Hodson, D., & Peterson, J. (Eds.). (2017). *The institutions of the European Union*. Oxford University Press.
42. Hooghe, L., & Marks, G. (2008). European Union?. *West European Politics*, 31(1-2), 108-129.
43. INEES project. <http://inees.vps.ns.ac.rs/>
44. INEES project. Nastanak i razvoj Evropske unije. <http://inees.vps.ns.ac.rs/wp-content/uploads/2020/04/1.-EVOLUTION.pdf>
45. INEES project. Nastanak i razvoj Evropske unije – Test 1. <http://inees.vps.ns.ac.rs/wp-content/uploads/2020/09/Test-1-Nastanak-i-razvoj-Evropske-unije.pdf>
46. Informacioni centar Evropske unije u Beogradu. *Pregovaračka poglavlja – 35 koraka ka Evropskoj uniji*. https://euinfo.rs/files/Publikacije-srp/35_koraka_za_web.pdf
47. Internet ogledalo. <http://ogledalo.rs/inovacije-putem-podataka-predvidite-buducnost-izmislijajuci-je/>
48. Jørgensen, K. E., Pollack, M., & Rosamond, B. (Eds.). (2006). *The Sage Handbook of European Union Politics*. Sage.
49. Jovanović, M. (2011). *International Handbook on the Economics of Integration: General Issues and Regional Groups*. Cheltenham: Edward Elgar.

50. Jovanović, M. (2011). *International Handbook on the Economics of Integration: Factor Mobility, Agriculture, Environment and Quantitative Studies*. Cheltenham: Edward Elgar.
51. Jovanović, M. (2013). *The Economics of European Integration*. Cheltenham: Edward Elgar.
52. Jovanović, M., Damjanović, J., & Njegić, J. (2018). Among the Central and Eastern European countries of the European Union, who gained and who lost?. *Economia Internazionale/International Economics*, 317-370.
53. Jovanović, M., & Damjanović, J. (2014). EU Eastern Enlargement: Economic Effects on New Members 2000-2012. *Journal of Economic Integration*, 29(2), 210-243.
54. Jovanović, M., & Damjanović, J. (2014). European integration: back into the future. *European Union Review*, 19(1-2-3), 39-77.
55. Jovičić Vuković, A., Njegić, J., & Damjanović, J. (2020). Učenje na daljinu: studija slučaja EUTutor inovativne edukativne platforme. U: Zborniku radova XXVI naučnog skupa *Trendovi razvoja* (16-19). Republika Srbija, Kopaonik.
56. Kohler-Koch, B., & Eising, R. (Eds.). (1999). *The transformation of governance in the European Union* (Vol. 12). Psychology Press.
57. KSG Logistics.
<https://www.ksglogistics.rs/multi-modalni-transport/>
58. Lazić, B., & Markov, J. (2012). Managing the competitive position of Serbia in order to advance towards European Union membership. In *Proceeding from International symposium SymOrg* (1588-1599). Republic of Serbia: Faculty of organizational sciences Belgrade.
59. Leuffen, D., Rittberger, B., & Schimmelfennig, F. (2012). *Differentiated integration: Explaining variation in the European Union*. Macmillan International Higher Education.
60. Marković S., & Lazić, B. (2008). Evropska unija i njene institucije. *Pravo - teorija i praksa*, 25(9-10), 54-70.
61. Marković S., & Lazić, B. (2009). Ekonomska politika Evropske unije. *Pravo - teorija i praksa*, 25(1-2), 42-61.
62. McCormick, J. (2011). *European Union Politics*. Macmillan International Higher Education.
63. Naslovna fotografija – European Youth Event, European Parliament.
[Home - European Youth Event \(europa.eu\)](http://europa.eu)
64. Novi svjetski poredak.
<http://www.novi-svjetski-poredak.com/2014/08/09/analiza-sto-bi-se-dogadalo-da-je-jugoslavija-cijela-usla-u-eu/>
65. Nugent, N. (2017). *The government and politics of the European Union*. Palgrave.
66. Njegić, J., Živkov, D., & Damjanović, J. (2017). Business cycles synchronisation between the EU-15 and selected Eastern European Countries – The wavelet coherence approach. *Acta Oeconomica*, 67(4), 539-556.
67. Preston, C., & Clark, D. (1997). *Enlargement & integration in the European Union*. Psychology Press.
68. Publication office of the European Union.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b11a5d15-c5ca-11e7-9b01-01aa75ed71a1>
69. Radovanović Dumonjić, M., Mazarak Popović, B., Vujković, Ž., & Bogdanović, A. (2012). *Zvoni za Evropu! Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje*. Beograd: Evropski pokret u Srbiji.
70. Resource options international.
<https://go4roi.com/technology/tried->

[and-true-communication-works-just-fine-for-your-middle-market-firm/](#)

71. Richardson, J. (2015). *European Union: power and policy-making*. Routledge.
72. Rodríguez-Pose, A. (2002). *The European Union: Economy, Society, and Polity. OUP Catalogue*. Oxford University Press.
73. Stankov, B., & Markov, J. (2013). Konkurentnost visokog obrazovanja Srbije u kontekstu pristupanja Evropskoj uniji. U: *Multikulturalnost i savremeno društvo* (454-470). Novi Sad: Visoka škola za pravne i poslovne akademske studije dr Lazar Vrkić.
74. Thomson, R., Stokman, F. N., Achen, C. H., & König, T. (Eds.). (2006). *The European Union decides*. Cambridge University Press.
75. Van Gogh Studio.
<https://www.vangoghstudio.com/harvest-in-provence/>
76. Wallace, H., Pollack, M. A., Roederer-Rynning, C., & Young, A. R. (Eds.). (2020). *Policy-making in the European Union*. Oxford University Press, USA.
77. Young, J. (2015). *Klimatski i energetski okvir delovanja Evropske unije*. Beograd: Beogradska otvorena škola.
78. Žunić Kovačević N., Vapa Tankosić J., & Lazić, B. (2016). The mechanism of SMEs internationalization towards the EU single market perspective. In Rabat, D., Černe, K. & Zenzerovic R. (Eds.) *European Union Future Perspectives: Innovation, Entrepreneurship and Economic Policy* (43-59). Pula, Croatia: Juraj Dobrila University of Pula.

